

3141

18

ԱԶԳԻՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ

Բ. ՄԱՍ

ԳՐԵՑ

(Գարագաւեան) ՍԵՒՅՈՆՔԵԱՆ ԹՈՎԱՐԱՍ

362

Գ-34

Տպ. «Սահակ-Մեսրոպ», Գահիրէ

1930

1 MAR 201
B. 133. Երկու. խմբագր. Մեծ Բազմա-Մեծ
Գրադար, 31. 8. 931

ԱԶԳԻՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ

362

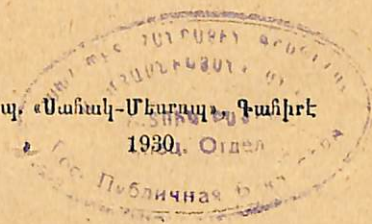
9-34

Բ. ՄԱՍ

Բ ա ց Ն ա մ ա կ
Ռադիոստ. Ն. Վ. Պոլոս Փառա Նուպարի
Հիմնադիր
ցկեանս նախագահ
Եւ
Մեծ Բարեբար
Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան
ՍԵՒՅՈՆ-ԲԵՍՆ (Դարագաւեան) ԹՈՎՄԱՍԷ՝
նախորդ դիւանապետ, Եւն.
Ազգային այդ մեծ հաստատութեան
Կեդրոնին մէջ
1912 — 1923

3194

Տպ. «Սահակ-Մեդրապ» Դահլիճ
1930. Օգոստ.

49641-65

Գանիրե, 12 Մարտ 1930

Ձերդ Վսեմութիւն,

Հանեցե՛ք բնդունիլ իմ եւ ընտանիքիս բոլոր անդամներուն անմոռանալի եւ ամենախորին երախտագիտութիւնները, որ եթէ այսօ՛ր միայն կ'արտայայտուին, բայց իրենց արեւուն ծալքերուն մէջ զգացուած ու միշտ յիշուած են 1912-էն ի վեր ու այնպէս ալ կը մնան ընդ միշտ եւ ամէն վայրկեան:

Որովհետեւ, Ձեր նախաձեռնութեամբը հիմնուեցաւ Բարեգործականը, որուն դիւանապետութեան կոչուեցաւ Պոլիսէն, 1912ին՝ Տօք. Ն. Տաղաւարեանի միջոցաւ:

Որովհետեւ, այդ պաշտօնիս հետեւանով եր որ Պոլիսէն Գանիրե տեղափոխուեցաւ ընտանիքս ու ամենով զեռն մնացինք քրական կոտորածէն:

Ազնուափայլ եւ Վսեմաշուք

Պողոս Փաշա Նուպար, Հայր

Հայկ. Բարեգ. Բնդի. Միութեան,

Բարիկ,

Որովհետեւ, այսպիսի նախախնամական շնորհ մը կարելի չէ ամեն օր չլիւթել երախտագիտութեամբ եւ գոհութիւն չի մատուցանել:

Որովհետեւ, որչափ ալ Բարեգործականի մէկ քանի վարիչներուն անիրաւ վերաբերումին զոհուելով հեռացումը քլլամ պատշոնեա՝ աւելի քան քսանեակ մը քարի արեւանդն ու խղմօրէն եւ կատարեալ հաւատարմութեամբ անոր ծառայելէ յետոյ, չեմ շփոթեր սակայն անձերը գործին հետ, որ գերազանցօրէն նուիրական է, զոր կը սիրեմ խորապէս: Ուստի եւ որուն անդամակցութիւնս կը պահեմ անընդհատ աւելի քան 17 տարիներէ ի վեր եւ որոշած եմ պանել ցման:

Եւ որովհետեւ, չի պատշաճել յայտնի իրաւունք մը, չի ֆողամերկել հեմարտութիւնը վատութիւն կը համարուի, անշուշտ բոլր պիտի տաք ինձի, եօքը երկար տարիներու համբերատարութեան վերջ, ներկայ բաց-համակիս կցել բողոքի նիշս եւ լոյս աշխարհ հանել խեղդուած հեմարտութիւնը:

Այդ ամփոփ բողոքագիրը ես պատրաստեմ եմ այն ատեն, բայց մինչեւ այսօր ոչ դաշի ձեռնարկեր եմ, ոչ ալ հրատարակութեան տուեր: Բարեգործականը վարկաբեկած եւ կատարեմն ու որբերը նպաստ գրկած քլլալու խղճահարութիւն մը միշտ արգիլեր է զիս ոեւէ ձեռնարկէ: Միւս կողմէ, խորհրդեր եմ որ Բարեգործականի վարիչները անշուշտ պիտի անդրադառնան իրենց արարքին, պիտի խղճահարուին ու պիտի մղուին դարմանելու իրենց անաւոր սխալը:

Ապստոս, յուսախաբ եղալ:

Ժամանակը հասած կը նկատեմ այլեւս իրաւունքս

պատշաճանելու եւ իբրեւ սկզբնաւորութիւն ներկայս կը հրատարակեմ ու անոր առաջին օրինակը կը ղրկեմ Ձեր Բարձրութեան: Իսկ միւս օրինակները հաստատակութեան սեփականութիւն կը դարձնեմ՝ ամիս մը վերջ միայն, ի յարգանս Ձեր Բարձրութեան:

Կը հաւատարկեմ Ձեր վստահութիւնը քի բնականիքի հօր մը ամենատարական պատշաճանութիւնը կը նկատեմ նախանձախնդրութիւնը իր պատիւին ու զայն պատշաճանելու ամեն ձեռնարկ:

Բարեգործականի այն վարիչները որ կը կարծեն քի արդարութեան, խղմօրէնութեան եւ հեմարտութեան հակառակ ոեւէ արարք վարկ կը շինէ Բարեգործականին՝ չարաչար կը սխալին, այդպիսի արարքներ ու չկամ կանուխ կ'անդրադառնան ուղղակի դէպի հեղինակները ու անոնց վարած հաստատութիւնը եւս, դժբախտաբար, իրենց հետեւանցներով:

Բարեգործականի այդպիսի վարիչները առնուազն պարտք նկատելու են ինքզինքնին սրբագրել եւ արժանի հանդիսացնել՝ վարելու նմանօրինակ հոյակապ, որքան վստահ հաստատութիւն մը:

Ձերդ յաւես երախտագիտ,

Սեւոյնեան (Գարագաշեան) Թովմաս

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Այս հրատարակութեան նպատակն է՝

1.— Ամեն բանէ առաջ իմ պարկեշտութիւնս հաստատել եւ զայն կասկածելի դարձնել հետամտողներուն բարոյական արժեքը հեղել:

2.— Հանրային հաստատութեանց մաս կազմող Բարեգործականի պէս մեծ կազմակերպութեան մը վարիչներէն ոմանց գործելակերպի եւ հոգեբանութեան մէկ տեսակը երանգը լուսաբանել եւ ուրացուած իրաւունքներս պաշտպանել:

3.— Եօթնեակ մը տարիներէ ի վեր իմ մէջս խեղդած բողոքի ձայնս ուժգնօրէն բարձրացնել եւ լսելի ընել Բարեգործականի անդամներուն եւ մասնաժողովներուն մանաւանդ, որպէսզի իւրացնեն իմ բողոքս ու հաւաքաբար իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ, օրինական համբով, պարտաւորեցնեն Կեդրոնը արդարութիւն ընել եւ դարմանել ինձի հանդէպ կիրարկուած անիրաւութիւնները:

4.— Այս հրատարակութիւնը ուրեմն փաստացի հերքումն է միաժամանակ ո՛չ միայն Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան եւ Գործադիր Ժողովին մէկ քանի անդամներուն յոյժ քեթեւօրէն (ուրիշ բառ չի գործածելու համար) ինձի յայտնապէս յայտարարած եւ վերագրած տգեղութիւններուն, այլ նաեւ նոյն խնասով կասարած իրենց բոլոր արձանագրութիւններուն եւ Բարիզի Կեդրոնը

կատարած հաղորդագրութիւններուն՝ որպէսզի իրենց ազաւակող եւ բացայայտ անիրաւութիւնները կեդրոնի մօտ չմեղացնեն եւ ի հարկին վերայեցնեն կամ կանխաւ արգիլած ըլլան ոեւէ միջամտութիւն:

5.— Այս հրատարակութիւնը կը կատարեմ նաեւ բոլորովին հարկադրանքի տակ, որովհետեւ ինչպէս պիտի տեսնուի, օրինական համբով իմ կատարած բոլոր դիմումներս անհետեւանք բողոքեցան՝ կանխորոշ կարգախօսի մը համաձայն՝ պատկանեալ պաշտօնական մարմիններուն կողմէ, ինչպէս սովորութիւն է, չվճարեցնելու կամ տեսնութիւն չի պատահուելու համար հեղինակներուն, առանց երբեք մտածելու թէ իրենց այդ վերաբերումով մասնակցած կ'ըլլան անոնց գործած անիրաւութեան եւ հետեւաբար կը վարկաբեկեն իրենց վարած հաստատութիւնը:

6.— Այս հրատարակութիւնը սակայն պէտք չէ որ իբրեւ պատճառակ ծառայէ Բարեգործականի ոեւէ անդամի՝ անկէ ուժանալու կամ հրաժարելու համար: Ո՛չ երբեք:

Ընդհակառակը պէտք է խթան մը ըլլայ Բարեգործականը բարեկարգելու եւ իր անունին ու նպատակին համապատասխան գործելակերպով արժանի բարձրութեան հասցնելու:

Բացի այդ, Բարեգործականը պէտք չէ երբեք շփոթել զայն վարող անձներուն հետ, որոնք պատասխանատու են իրենց արարքներուն համար Օրենսդիր եւ Գերագոյն Ընդհանուր Ժողովին միայն, զոր հարկ անհրաժեշտ է անուանական հանգամանքէն վերածել իրական եւ իր նշանակութեան համապատասխան Ընդհանուր Ժողովի, հոն դրկելով ամեն տարի շատ քիւով եւ Բարեգործակա-

նը արտանց սիրող ձեռնմաս եւ կարող ներկայացուցիչներ:

7.— Այժմէն կը յայտարարեմ թէ պատճառս պիտի ըլլամ այս հրատարակութեանս բովանդակութեան մասին ամեն լուսաբանութիւն տալու, բերանացի թէ գրաւոր, երբ ուղղակի կամ անուղղակի հասցէիս դիմուի, եւ կամ հրապարակային ոեւէ բնագոյնի պատասխանելու՝ երբ անկէ օրինակ մը ինձի կ'ուղարկուի առ ի գիտութիւն, ինչ որ օրենքին տրամադրութիւնն է: Այս բանաւոր պայմանները չի լրացնող ոեւէ գրութիւն կամ խօսուածք չեն ներկայացնիր ոեւէ արժեք եւ կը նկատուին բարբառանքներ, բամբասանքներ պարզապէս:

Սեւջոնեան Թովմաս

Իմ հասցէս հետեւեալն է՝

*No, 1, Rue Moulin Français,
Boulac, Le Caire (Egypte)*

Աւելորդ չի համարուի հոս փակագիծ մը բանալ յայտնելու համար թէ՝ « Ազգին Վարիչներ » իմ առաջին հրատարակութիւնս ալ, 18 տարիներ առաջ, տեղի ունեցած է նոյնպէս հարկադրանքի տակ, ներկայացուած է պատկան պաշտօնական մարմիններուն եւ ունեցած է հետեւեալ եզրակացութիւնը.—

ԱՐԴԻԻՆՔ

« Ազգ. Երեսփ. Ժողովը որոշեց խնդիրը վե-

բազարձնել Վարչութեան՝ ի վերաքննութիւն:
 Եւ Բաղար. Ժողովը յանձնեց Կեդր. Ուսումն.
 Խորհուրդին քննութեանը:

ԿԻԼԿԻՈՅ ՈՐԲԱՆԱՄ ԿԵՂՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

(ՊԱՏՃԷՆ ՈՐՈՇՄՆԱԳՐԻ)

ՊԱՏՐԻԱՐԳԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Համար 289

Կոստանդնուպոլիս, 26 Ապրիլ 1912

Ամենապատիւ Ս. Պատր. Հայր,

Նախագահ Աղգ. Կեդր. Վարչութեան

Պատկ. Քաղաք. Ժողովոյ

Խորհուրդս ուսարութեան առաւ Հանրնի Որբանոցի նախորդ
 Տեսուչ Գարագաւեան թովմաս էժէնսիի խնդրոյն վերաբերեալ թղթ-
 բաժրար, զոր Պատկ. Ժողովը բարեհաճած էր յանձնել Խորհուրդիս
 նկատման, ինչպէս նաեւ լսեց յիշեալ էժէնսիի բերանացի բա-
 ցատրութիւններ, ու երկար խորհրդակցութենէ յետոյ՝ դիտեց որ Կիլի-
 կիոյ Կեդր. Որբանոցն Յանձնաժողովը Գարագաւեան էժէնսին վե-
 րստին կոչելով իր միեւնոյն պատճոհին, ինքնին հետեւած է անոր վե-

րագրուած ամբասանութիւններն եւ ընդունած անոր անմեղութիւնը,
 թէ յիշեալը բանաւոր եւ հարկեցուցիչ պատճառներու առջեւ միայն
 չէ կրցեր կատարել իր ընտանիքի ի միասին տանելու համար նախա-
 պէս տուած խոստումը, եւ թէ Յանձնաժողովը իր որոշումը տալէն
 յետոյ իրաւունք չունէր միջամուխ ըլլալու ընտանեկան խնդիրներու,
 ու այդ պատճառով զինք պատճոհանք ընելու, եւ այսպէս կրքական
 պատճոհն մը պատկը խաղալիք դարձնելու քանակին նկատմանը
 եւ հետեւաբար յիշեալին մասին եղած կարգադրութիւնը Խորհուրդս
 անիրաւ նկատեց, եւ օրինաւոր համարեց որ Կազմական Կանոնագրի
 41-րդ յօդուածի տրամադրութեան համաձայն հատուցուի Գարագաւե-
 ան էժէնսիի ամբողջ տարեթուակը՝ իբր փոխարինութիւն եղած
 զրկանքին:

Խորհուրդս պարզելով այս խնդրոյն մէջ իր տեսութիւններն ու
 եզրակացութիւնը կը խնդրէ Պատկ. Ժողովէդ, որ բարեհաճի ըստ այ-
 նոյն պէտք եղած միջոցը ի գործ դնել՝ զոհացում տրուելու համար
 Գարագաւեան էժէնսիի իրաւունքին:

Մնաւր համբուրիս Ս. աշոյ Զեր Բ. Սրբազնութեան

Խորին յարգանքով

ի դիմաց Ուսումնական Խորհրդոյ

Ասենադպիր

Վ. Ասենապետի

(Ստորգ.) Յովն. Յակոբեան

(Ստորգ.) Ա. Նիկողոսեան

Բնագրին յար եւ նման ըլլալը կը հաստատուի

18 Յունիս 1912

Կ.Պոլիս

Կնիք Ուսումնական Խորհուրդի »

Բացատրութիւններ միանգամայն աւելորդ են:

Գ. Թ.

ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ

զոր

Իր պատկոյն եւ իրաւանց

պաշտպանութեան համար

պատճառութեամբ ե

Ներկայացնել Եգիպտական դատարանաց
Հ. Բ. Ը. Միութեան նախորդ դիւանապետ

Սեւյոնեան Թովմաս

Գանիրէ, 10. 2. 1924.

Տէր դատաւոր,

Այնպիսի երկրի մը մէջ, ուր անձնական պատիւն ու իրաւունքը դերազանցապէս պաշտպանող օրէնքներ դրոյթիւն ունին, ուր արդարութիւնը կ'իշխէ ամէն ազդեցութենէ գեր ի վեր, ուր տկարն ու անզօրը պաշտպանուած են ունէ զրկանքի եւ անիրաւութեան դէմ, ուր կարելի է ըսել առանց ունէ վարանումի թէ « դատարաններ կան », որպիսին է Եգիպտոս, որ տասներկու տարիներէ ի վեր եղած է նաեւ իմ եւ ընտանիքիս անդամներուն ընակալայրը, կատարեալ հաւատքով եւ վստահութեամբ է որ կուգամ բարձր դատարանիդ արդարադատութեանը յանձնել խոնարհաբար դատու, զոր հակառակ իմ ջերմ փափաքիս եւ համբերատար հետամտու-

թեանցս անկարելի եղաւ այլապէս կարգադրել 4-5 տարիներէ ի վեր, որու միջոցին ի զուր գիմեցի պատկանեալներուն ողջմտութեանն ու խղճմտութեանը, զի անոնք անողոք մերժումով մը միայն պատասխանեցին իմ բոլոր գիմումներուն եւ ոչ մէկ յարգ եւ կարեւորութիւն ընծայեցին անոնց:

Այդ դատը կը ներկայացնէ կրկին հանգամանք, բարոյական եւ նիւթական եւ անո՛ր համար մանաւանդ մեծ կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ բարոյական եւ բարեգործական հաստատութեան մը հետ է, այսինքն Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վարիչներուն հետ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Տասն եւ մէկ անընդհատ տարիներու պաշտօնավարութենէ մը յետոյ, որուն հրաւիրուեցայ Պոլիսէն եւ զոր արդիւնաւոր եւ օգտակար ընծայելու համար ոչ մէկ ջանք պակաս թողուցի, Բարեգործականի Գործադիր Ժողովը զիս դադարեցուց վերջին անգամ իր մօտ ունեցած կրկին պաշտօններէս (Փարսուղարութիւն Կրթական եւ Որբախնամ Յանձնաժողովի եւ Հաշուեխուզութիւն Կեդրոնի) զանոնք ջնջուած յայտարարելով, 1 Փետր. 1923էն սկսեալ, եւ ինծի խոստանալով « արդար հասուցում » մը, որ սակայն չափազանց հեռու էր արդար ըլլալէ եւ արժանացաւ իմ ուժգին բողոքիս միայն:

Թէ այս պաշտօնանկութիւնը ստուգիւ հետեւա՞նքն էր պաշտօններու ջնջումին, այս վերջինը անհրաժեշտութիւն մըն էր եւ թէ 11 ամեայ ոչխատաւորի մը, որ կ'լանուած իր պաշտօնին պարտականութիւններէն՝ ոչ տեղական լեզուն կրցած էր սորվիլ եւ ոչ ուլ տունին ու պաշտօնատեղիին սահմաններէն անդին ծանօթութիւն հաստատուել, կարելի չէ՞ր միթէ տարբեր պաշտօն մը առա՛յ ի հարկին զեղջուած ամսաթիւով մը, եւ անհրաժեշտութիւն

մըն էր իր ընտանիքի վեց անդամներով միասին փողոց նետել, առ այժմ չեմ ուզեր ատոնցմով զբաղիլ, զի շատ աւելի կարեւոր պարագաներ կան, որոնց վրայ առաւելապէս կ'ուզէի հրաւիրել ձեր բարձր ուշադրութիւնը :

Կեդր. Վարչ. Ժողովի Դիւանը չի վարանեցու իր պաշտօնատեղիին մէջ իսկ անուանարկել զիս և 24 տարինեւրէ ի վեր աղգային շրջանակներու մէջ պարկեշտօրէն և խղճմտօրէն ունեցած պաշտօնավարութիւններս կասկածի տակ ձգել և իր ձակտին քրախքովը միայն իրեններուն ապրուստը հոգացող համեստ մարդու մը մաքուր ձակատը մ'րոտել :

Արդարեւ, այդ Դիւանը 26 Հոկտ. 1920ի օրը, Բարեգործականի խորհրդասենեակին մէջ, զիս կը հռչակէր որպէս զեղծաբաւ, խորոզ եւ գող, առանց անշուշտ խղճահարելու թէ կրնայի պաշտօնական հանդամանք ունեցող այդքան կարեւոր մարմնի մը նմանօրինակ ծանրակշիռ վերադրումներու տպաւորութեանը տակ անձնապատկանութեան դիմել և յաւէտ անպատիւ անուն մը ձգել, ինձմէ վերջ նաեւ ընտանիքիս և զաւակներուն :

Եթէ այդպիսի ցաւալի վախճան մը չունեցայ, ինչ որ մեծ բախտաւորութիւն մըն է անշուշտ ինձի և զաւակներուն համար, ունեցայ սակայն ընդհատաբար շարունակուած մտալիկումներ տաղնապանք և նուազումներ, մէկ երկու անգամ նոյնիսկ պաշտօնատեղւոյն մէջ, աշխատութեանս դրասեղանին առջև : Զի միտքս չարչարող ամենաէական պարագան այն էր թէ ինչպէս կարելի էր որ Բարեգործական հաստատութեան մը վարիչները ըլլային այս աստիճան անախտ և անգութ :

Զիս ամբաստանութեան արժանացնող պարագան ըստ երևոյթին եթէ ներկայացնէ իսկ ինձի աննպաստ

կողմեր, անոր յարակից մանրամասնութիւնները սակայն ո՛չ թէ միայն բոլորովին հեռու կը վաննն ամէն կասկած, այլ յաւէտ իմ անմեղութիւնս կը հաստատեն, ինչպէս անշուշտ նաեւ թէ՛ զիս անուանարկողները կարի՛ ապիկար մարդիկ են, եթէ կիրքէ առաջնորդուած չեն :

Կեդր. Վարչ. Ժողովի Դիւանը ինձի յայտարարեց թէ՛ փոխ գանձապետ Տոքթ. Ն. Քէչէճեան 20 Հոկտ. 1920ի օրը եկած քննած է իմ պատասխանատուութեան ներքեւ գանձող դրամարկդին վիճակը և պակաս գտած է, ասիկա ուրիշ բան չէ բայց եթէ զեղծում, խորում և գողութիւն, որուն համապատասխան պատիժն է պաշտօնէ հեռացում և օրէնքի խիստ տրամադրութեանց յանձնում : Դիւանը սակայն նկատի առնելով որ բազմանգամ ընտանիքի հայր եմ և Բարեգործականի երկարամեայ պաշտօնեայ կը խնայէ ինձի, չի յանձնար զիս օրէնքի խնստութեան, այլ կը բաւականանայ հետեւեալներով . —

1.— Առնել ինձմէ դրամարկդը եւ արկղակալութեան պաշտօնը :

2.— Այդ պաշտօնին փոխարէն ինձի յանձնել երկու ֆարսուղարութեան պաշտօններ, Կրթ. եւ Որբ. Յանձնախումբիներ եւ Գանիբեի Մասնագողովներ :

3.— Զեղչել ամսաբոսակէս 250 ե. դ., իբրեւ ՊԱՏԻԺ կամ ԽԻՍՏ :

Դիտել տուի Դիւանին անմիջապէս թէ՛ առանց ամբաստանեալը լսելու, կամ պատահութիւն ընծայելու որ բացատրութիւն տայ, իրենց կայացուցած այդ փութկոտ որոշումը աւելուալն ապօրինի էր, որուն զէմ բոլոր ուժովս կը բողոքեմ և երբեք չեմ կրնար ընդունիլ :

Դիւանը իր այս որոշումները ինձի հաղորդելէ առաջ սակայն, Տոքթ. Քէչէճեանի միջոցաւ, ինձի երկիցս

թելադրած էր որ դրամաբեղին մէջ պակաս դաժնուած գումարէն զեղչեմ կանխիկ գումար մէկ ամսաթոշակս և մնացեալը տեղը դնեմ: Տօքթ. Քէչեճեան կը խոստանար այս պարագային ճիշդ հուշակել դրամաբեղին վիճակը և խնդիրը փակել:

Նաեւ Դիւանին տեսնողները, որ Բարեգործականի Բնդհ. քարտուղարն էր միանգամայն, քանիցս ինծի առաջարկեց իր անձնականէն փոխ տալ պակասած գումարը: Ես այս երկու առաջարկներն ալ մերժեցի, որովհետեւ ո՛չ թէ միայն Բարեգործականի ղեկընդնորդը մը պատճառելու մտադրութիւն գոյութիւն չունէր եղած ին մէջ, այլ ընդհանրապէս անիկա արդիւնք էր փոխադարձ վստահութեան և անդիր հասկացողութեան մը, որ տար ինեւրէի վեր կը գործադրուէր:

Արդարեւ, եթէ տկնարկ մը նետուի առօրեայ ընթացիկ ծախքերու առաջին տոմարին էջերուն վրայ, 1915 կամ 1916 չըջանին, պիտի տեսնուի որ ինծի արամադրուած վարկը 20 ոսկիէն բարձրացած է մէկ անգամէն 50 ոսկիի: Այս վարկի բարձրացումը ինքնաբերաբար չէ կատարուած: Անիկա հետեւանքն է իմ մէկ խնդրանքիս, որպէսզի կանխիկ վճարուին իմ ամսաթոշակներս: Իսկ այս խնդրանքս հիմնուած էր երկու պատճառի վրայ. առաջին՝ պատերազմի հետեւանքով կեանքը կը սղեր օրէ օր եւ ամսաթոշակս բարձրացում չէր կրէր, երկրորդ՝ որ Ռեդի, Բարսուղարը եռամսեայ փր գանձէր իր ամսաթոշակները: Ամսաթոշակս կանխիկ գանձելով փոքր ինչ ղեւրութիւն ունեցած պիտի ըլլայի: Հաւանութիւն չարուեցաւ խնդրանքիս: Բայց ինծի արամադրուած վարկը 20էն 50ի բարձրացուեցաւ. այս կերպով լռիկ համամտութիւն յայտնուելով անշուշտ որ ես կանխիկ գանձէի ամսաթոշակս, զոր կ'ստացադը-

րէի ամսուն վերջը, որով և իմ պարագաս չէր կրնար օրինակ ծառայել միւս պաշտօնեաներուն և նախընթաց մը ստեղծել: Խնդրոյն այս կերպ կարգադրութիւնը օրինական ոչ մէկ հանգամանք կը ներկայացնէր, այլ պարզապէս տեսակ մը ընտանեկան կարգադրութիւն էր, որ ոչ ոքի վնաս չէր պատճառեր և ինծի կ'ընծայէր ղեւրութիւն:

Գանձապետին յատուկ տոմարներն ևս ցոյց կուտան թէ իմ ամսաթոշակներս մէկէ մէկ անգամներ վճարուած են ինչ պաշտօնապէս՝ ամսուն սկիզբը կամ մէջ տեղերը:

Արդ, այս իրողութեանց հետեւողութեամբ է, ինչպէս նաեւ արկղակալի յատուկ անձնական պատասխանատուութեամբ, որ ես միշտ շարունակած եմ մինչեւ 1920 վերջ, կանխիկ ստանալ ամսաթոշակներս և զանաք ստացադրել ամսոյն վերջը:

Նկատի առնելով այս պարագաները զուր ղեւրութիւն պիտի չի կրէք հաստատուել թէ՛ ինծի վերադրուած ծանրակշիւ և ոճիրի համազօր ամբաստանութիւններն ունէ արդար հիմք չունին և ես Բարեգործականին ամենաողջն վնաս պատճառելու միտք չեմ ունեցած երբեք, այլ ընդհանրապէս 1912է մինչեւ 1920 վերջ իմ կատարած դրամական 1000 աւոր ոսկիներու գործառնութիւնները բովանդակող երկու տոմարները բացօթյապէս կը հաստատեն թէ յոյժ կանոնաւոր արձանագրութիւն մը պահած եմ և հաշիւներս յանձնելու օրս ՄԻԼԵՏԻՄ մը բաց կամ հաշուական արբերութիւն չեմ ներկայացուցած:

Ինչ որ Կեդր. վարչ. Ժողովի Դիւանը 25 Հոկտ. 1920ի օրը կ'որոակէր ա՛յնքան թեթեւօրէն, ուրիշ նշանակութիւն չունէր՝ բայց թէ հետեւեալը, իբրեւ պա-

Քառ գտնուած 20 Հոկտ.ի օրը դրամարկդին մէջ.—
1920 Հոկտ. ամսաթուակս, գան-
ձըւած ամսուն սկիզբը, ստացագը-
րելի 31ին Ե.դ. 2750.—
1920 Նոյ. ամսաթուակս, գանձը-
ւած ց20 Հոկտ. փոխանակ 1 Նոյ.ի 2750.—
1920 Դեկտ. ամսաթուակէս թեր-
հաշիւ գանձուած ց 20 Հոկտ. 700.— 6200.—

Այս գումարները մաս առ մաս առած եմ յաջոր-
դաբար, իմ տարեկներջի անհրաժեշտ և բացառիկ պէտ-
քերս հոգալու համար, և իւրաքանչիւր դրամ տունելուս՝
համապատասխան ստացագիր-նօթեր դրած եմ դրամար-
կըդին մէջ՝ իբրեւ պատրաստ դրամ հաշուելու և ամ-
սեգլխուն օրինական ստացագրիս հետ փոխանակելու
համար : Թէ՛ իմ ստացագիր-նօթերս և թէ՛ հաշուակա-
լին Հոկտ. ամսաթուակի հաշուոյն երկու առժամեայ
ստացագիրները նոյն քննութեան պահուն իսկ դրամար-
կըդին մէջէն հանելով մի առ մի ցոյց տուած եմ Տօքթ.
Քէչէճեանի համապատասխան բացատրութիւններով :

Բացի այդ, սուօրեայ յուշագրութեանց յատուկ ձե-
ռատորի մը մէջ, զոր պատրաստ եմ ուղղուած ատեն
ներկայացնելու, թուականներովը նշանակած եմ պարբե-
քաբար կատարած ստուգումներս, հաստատելու համար
դրամարկդի վիճակին ճշգրութիւնը և հոն իմ անունիս
գիմաց, ինչպէս ուրիշ անուններու, նշանակած եմ մին-
չեւ այն օր անձնակաւիս համար դրամարկդէն առած և
հետեւաբար անոր պարտական եղած գումարներս :

Այս ձեռատետրը ևս նոյն քննութեան օրը ցոյց տը-
ւած եմ Տօքթ. Քէչէճեանի

Կը տեսնուի շատ որոշապէս այս տուեալներէն անշուշտ

թէ՛ անհաւատարմութեան, զեղծութի, խորութի, գողու-
թեան (ծանրակշիռ վերագրումներ, զոր ինծի ուղ-
ղելու չի վարանեցաւ և իբր այն մեղմ պատիժներ ալ
տնօրինեց ինծի Կեդր. Վարչ. Ժողովի Դիւանը) ամե-
նադոյզն փաստ անգամ գոյութիւն չունի իրականու-
թեան մէջ և ես զոնը եղած եմ պաշտօնական մարմնի
մը կամայականութեան և քմահաճոյքին, որ անգլթօրէն
վատահամբաւեց զիս և իմ ու ընտանիքիս անբասիր
պատիւը արատաւորեց, որուն հետեւանքով ինծի անկա-
րելի եղաւ ունէ պաշտօն գտնել : Հակառակ կատարած
դիմումներուս և լրագրական ծանուցումներուս :

Ահաւասիկ այս է խնդրոյն բարոյական կողմը, զոր
արժանաւորապէս նկատողութեան առնել և ըստ այնմ
ինծի պատճառուած զրկանքն ու վատահամբաւութիւնը
փոխարինել տալու պարագան խոնարհաբար կուգամ
յանձնել Պատկ. Դատարանիդ խղճամիտ արգարտաբաւու-
թեանը, այնպիսի եղանակաւ մը որ Կեդր. Վարչ. Ժողո-
վի ատենագրութեանց մէջ իմ անունիս շուրջ եղած
վատ արձանագրութիւնք ի սպառ ջնջուին և կատկածի
ուէ հետք չի մնայ :

Անցնելէ առաջ խնդրոյն նիւթական մասին, աւե-
լորդ չեմ նկատեր յիշատակել նաեւ քանի մը ոչ նուազ
կարեւոր պարագաներ, որ կրնան իբրեւ լրացուցիչ լու-
սաբանութիւն ծառայել Պատկ. Դատարանիդ :

1.— Նկատելով որ մասնաւոր դիմում մը կայ խնդ-
րոյն մեծ կարեւորութիւն մը տալու և իմ պարկեշտու-
թիւնս կատկածի ենթարկելու, երկու օր վերջ, 22 Հոկտ.
1920 ամսաթիւ եռամսեայ (Հոկտ.-Դեկտ. 1920) ամսա-
թուակներուս փոխարէն ստացագիր մը ստորագրեցի և
Ընդհ. Քարտուղարին ուղղեալ երկուողով մը խնդրեցի
բացառաբար մէկ անգամի համար կանխավճար մը

ընել, որպէսզի մէկ անգամէն փակեմ ամէն առկախ հաշիւ և այլընդայլոյ թիւրիմացութեանց տեղի չի մնայ :

Այս խնդրանքս մերժումի արժանացաւ և ստացաւ գիրս 3 օր վերջ ինծի վերադարձուեցաւ :

2.— Դիտել տուի թէ ինծի զգուշական ո՛չ մէկ թելադրութիւն եղած էր, ո՛չ մէկ ազդարարութիւն տեղի ունեցած էր և ա՛յսքան անհշտն ու անհեթեթ պարագայ մը յանկարծ մեծ կարեւորութիւն կը ստանար և զիս դատապարտելու կը ծառայեցուէր : Զի լսուեցաւ :

3.— Նոյնիակ արկղակալի պաշտօնին յատուկ հրահանգը, զոր առ ի կանխադրութիւն ի՛մ կողմէ եղած պահանջի համաձայն ինծի յանձնուեցաւ, չի ներկայացներ, չի պարունակեր ուէէ տրամադրութիւն, որ արգիլէ արկղակալը թերհաշիւ վճարում ընելէ պաշտօնեաներուն՝ օրինաւորութեան սահմանին մէջ, այսինքն փոխան առժամեայ ստացադրի :

4.— Իսկ Բարեգործականի շրջանակին մէջ գոյութիւն ունենալով հանգերձ ազդարարութեանց և սպառնալիքներու անհաշիւ պարագաներ, պատժ կամ դատաւարութիւն երբեք տեղի չէ ունեցած, այնպէս որ իմ պարագաս կարելի է նկատել առաջինը, գուցէ և վերջինը, ինչ որ իր վրայ կը հրաւիրէ լուրջ ուշադրութիւն և մանրազնին քննութիւն :

5.— Առանց երբեք ամբաստանեալը լսելու, ի բացակայութեան և յանգէտս անոր, իրենց կայացուցած ա՛յդքան խիստ և ծանրակշիռ որոշումներուն դէմ ուժգնորէն բողոքելու և ի սպառ անընդունելի յայտարարելու վրայ միայն պատահութիւն տրուեցաւ ինծի ինքզինքս պաշտպանելու : 30 Նոյ. 1920ին, Կեդր. Վարչ. Ժողովի անդամներուն ներկայութեան, կարդացի պաշտպանողականս, ուր ամփոփուած էին վերը յիշատակուած

փաստերը՝ կարելի մանրամասնութեամբ, ու միակ օրինակ մը ըլլալուն հակառակ, վայրկեան մը իսկ չի վարանեցայ օրերով և շաբաթներով իրենց մօտ թողուլ խորհրդական անդամ Տ. Ճանիկ Չաղբրի կողմէ յայտնուած փոփոքին համաձայն և որուն մէկ պատճէնը պատրաստ եմ ի հարկին տրամադրել Պատկ. Դատարանիդ : Արդիւնքի տեսակէտով սակայն այդ պաշտպանողականս ալ չի զօրեց փոփոխութիւն մտցնել կանխաւ կայացուցած իրենց խիստ որոշումներուն մէջ, զոր ինծի հարկադրեցին անողոքաբար : Վստահ Պատկ. Դատարանիդ անկողմնակալ և անաչառ արդարադատութեանը, և միշտ պատրաստ իրեն ներկայացնելու ամէն բացատրութիւն և լուսարանութիւն որոնց պէտք ունենայ ուէէ ժամանակ, բաւական կը նկատեմ վերը մանրամասնուած փաստերը և կ'անցնիմ այս ցաւալի խնդրոյն նիւթական մասին :

*
*

ՆԻԻԹԱԿԱՆ.— Ինծի համար ուէէ կատարէ վեր է թէ՛ Բարեգործականի Գործադիր Ժողովը զիս հրաժարեցնելով, 31 Յունվար 1923ին՝ իր մօտ ունեցած կրկին պաշտօններէս, պարկեշտութեան և խղճմտութեան հակառակ դործ մը կատարած է, պարզապէս դաւաճանած է իրեն վստահուած պաշտօնին դէմ, զի իմ կրկին պաշտօններս ջնջուած հռչակելը պատրուակ մըն է լոկ իր արարքը չքմեղացնելու և երեսոյթները փրկելու համար, ինչպէս որ պիտի տեսնուի : Թէ՛ իմ պաշտօնադրկութիւնս և թէ ինծի վերադրուած ծանր ամբաստանութիւնը արդարացուցիչ ուէէ հիմք չունին : Իբրեւ հանրագոյտ կազմակերպութեան մը վարիչները և աշխատաւորներու ու պաշտօնեաներու հանդէպ դոյզն բարեացակամութիւն ունե-

ցող բարոյական անձնաւորութիւն, անոնց պզտիկ մեկ քե-
լադրութիւնը բաւական պիտի ըլլար որ իրենց ուզած
պայմաններուն մէջ պահուէր դրամաւորիլը և մի անգամ
քնդ միշտ գոյութիւն ունենալէ զաղբէր ինչ որ իրա-
կանին մէջ թերեւս ոչ իսկ պղտիկ թերութիւն մըն էր
և ինչ որ սակայն իրենց կողմէ նշաւակուեցաւ որպէս
ծանրակշիւ յանցապարտութիւն :

Անոնց այս արարքը բացատրելու համար ակամայ
կը տարուիմ մտածելու թէ անոնք ինծի դէմ լարուած
էին՝ տարիներ առաջ տեղի ունեցած մէկ երկու միջա-
դէպներէ, և որչափ ալ ջանացած ըլլան սքողելու իրենց
դժգոհութիւնը, զոր իրենց աւթելու ոչ մէկ մտածում
ունեցած եմ սակայն, այնուամենայնիւ կարգ մը երե-
ւոյթներու վրայ հիմնուելով եւ կուսած եմ թէ թա-
քուն տնաձուլութիւն մը կը անուցանեն ինծի դէմ և առի-
թի կը սպասեն իրենց վրէժը լուծելու :

Այդ միջադէպներէն առաջինն է իմ ունեցած բուռն
բողոքը Տ. Միհրան Ղազարտեանի դէմ, 1917 ին, երբ
խորհրդական անդամ էր Կեդր. Վարչ. Ժողովի մօտ և
յետոյ 1921 ին եղաւ փոխ-ատենապետ Գործադիր Ժո-
ղովի, երբ Կեդր. Վարչ. Ժողովը հաստատուեցաւ Բա-
րեղի մէջ :

Օր մը, Պաշտօնատեղւոյն մէջ, իմ գրասեղանին
առջեւ դառաւ զիս յիշեալը աւօրեայ աշխատու-
թեանս մէջ և համարձակեցաւ ինծի ուղղել անհարկի
և անիրաւ կշտմբանք և զիս կոչել «էտէպսիդ» (ան-
կիրթ) : Որչափ ալ համառ պաշտօնակց մը եղած ըլլայի,
մարդ էի վերջապէս և ոչ սարուկ մը, որպէսզի կա-
րենայի հանդուրժել և համակերպիլ ա՛յսքան խիստ և
անիրաւ յարձակումի մը : Յիշեալը զիս կ'ամբաստա-
նէր իբրեւ ինքնազուլի գործող և ոչ ոքի խորհուրդ-

չի հարցնող պաշտօնակց մը : Այս վերագրումը չափա-
զանց անիրաւ էր, որովհետեւ եւ, իբրեւ ղեւանապետ, եւ-
թակայ էի անմիջական հրահանգներուն և թելադրու-
թեանը Ընդհանուր Քարտուղարին, որ Կեդր. Վարչ. Ժո-
ղովի ատենադպիրն էր միանգամայն և մշտնջենապէս
զայն կը ներկայացնէր Պաշտօնատեղիին մէջ : Այդ ան-
ձը կը կոչուէր մէթր Վ. Մալեգեան, զոր ճանչցողները
քաջ գիտեն թէ բնաւ երբեք չէր թոյլատրեր որ ա-
ռանց իր հրահանգին ու ղիտութեան տերեւ մը չարժի
Պաշտօնատեղիին մէջ, եթէ երբեք ենթադրենք իսկ
պահ մը թէ եւ կրնամ ստապել եղած ըլլալ ինքնազուլի-
բան մը ընելու :

Անոնց պայմաններուն մէջ էր որ յիշեալ խոր-
հրդականը կուգար ինծի անիրաւ վերագրումներ ընե-
լու և նախատելու : Ուստի փութացի իր ետեւէն քովի
սննետկը, ուր կը գտնուէին նոյն պահուն Տեաք Վ. Մա-
լեգեան և ողբացեալ Արշակ Յէրմանեան և իրեն ըսի
«յարգանով ձեզի կը վերադարձնեմ այն բառը զոր
ինծի ուղղեցիք, որովհետեւ ինծի չի յարմարի» :

Եւ որովհետեւ կրնար այդ միջադէպը ծառայել իբ-
րեւ ողեղ նախընթաց մը նաեւ ուրիշներու, չի բաւա-
կանացայ այդչափով, 31 Մայիս 1917 ամսութիւն բողո-
քադիր մը ներկայացուցի Կեդր. Վարչ. Ժողովի փոխ-
ատենապետին, այն ատեն Վսեմ. Եագուպ Արթին Փա-
շա (յաւէտ ողբացեալ աղնուական մեծ անձնաւորութիւ-
նը) :

Ձեւ կրնար ստրակուիլ երբեք որ Տ. Միհրան
Ղազարտեան այն թուականէն մինչեւ այսօր լարուած է
ինծի դէմ և ապահովապէս իր խորհրդականի և յետոյ
փոխ-ատենապետի հանգամանքները չարաչար գործածե-
լով, իր ընկերներուն մօտ աննպաստ արտայայտուած է

իմ մասին և անոնց միտքերը նախապատրաստած է հետեւեալ լինելու : Երկրորդ միջադէպը տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ :

Որպէս հանրագումար հաստատութեան մը պաշտօնէաց ևս միշտ ջանացած եմ իմ կարողութեանս և տարողութեանս առաւելագոյն չափը սիրայօժար նուիրել պաշտօնին պարտականութեանցը : Առօրեայ պարտաւորիչ աշխատութեան համար 8 և 7 ժամ որոշուած էր ձմեռուան և ամառուան եղանակներուն մէջ : Բայց գործին համար իմ ունեցած սէրս և եռանդս զիս կը դամէին աշխատութեան դրամեղանիս՝ մեկնումի համար նշանակուած պահերէն մինչեւ 1-2 ժամ վերջ ընդհանրապէս, թէ՛ կէսօրին և թէ՛ գիշերը : Այս պարագանս ունէ ժամանակ անմիջական փոփոխութիւն և վերանորոգ հաստատութիւն պատրաստ եմ :

Միշտ ջանացած եմ նաեւ որոշեալ պահերուն ներկայ գտնուիլ պաշտօնին գլուխը, թէ՛ աշխատութեանց կարենալ համեմուտ և թէ՛ ուրիշ պաշտօնեաներու օրինակ հանդիսանալու համար, ինչպէս կը հաստատեն ներկայութեան յատուկ տոմարները, որոնք խնամով պահուած են Պաշտօնատեղիի գիւնդատան մէջ :

Բարեգործականը ինչպէս իսկ համար ջանացած եմ աշխատութեան մեծագոյն բաժինը ստանձնել սիրայօժար և Պաշտօնատեղիի մանկէս մինչև մեկնելու պահս բոլոր վայրկեաններս և մտածումներս նուիրել, յարուած ուշադրութեամբ, պատասխանատու առօրեայ աշխատութեանցս շուրջ փտահ եմ թէ իմ տեղս ուրիշ մը պիտի կատարէր օգնական մը աւելի պահելով միայն :

Ինքզինքնիս թոյլ չեմ տուած սեւէ ժամանակ անձնական աշխատութեամբ զբաղիլ կամ բարեկամներու

հետ տեսակցել, խորհելով որ տախիտ տեսակ մը խորամ եղած պիտի ըլլայ Բարեգործականի նուիրուած պահերէս :

Միակ ակնկալութիւն մը ունեցած եմ : Որ Բարեգործականի վարիչները գիտնան, տեսնեն և ինքնաբերաբար գնահատեն : Այսպիսի՝ գնահատութիւն մը միայն ինձի հաճոյք պիտի պատճառէր, որովհետեւ պիտի ապացուցանէր թէ գիտողներ և գնահատողներ կան :

Իմ ակնկալութեանս մէջ չարաչար խաբուեցայ և տախիտ ամէնէն աւելի ցու պտոճառուած է ինձի : Ինքզինքս միխթալուած եմ անող միայն, որ իմ ջանքերս և նուիրումս յատկացուած էին աղէտահալներու, թշուառներու, որբերու ևն :

Բայց երբնկաւ եմ թէ երկու չափ և երկու կշիռ կը գործածուի և ինձմէ զատ միւս պաշտօնեաները կը քաջալերուին, ըստ որում կը ինքզին, կը թախանձեն, չեմ կրցած հանգուրծել և զանազան առիթներով արտայայտուած եմ բերանացի և դրամոր, ցոյց տալով խախը և սխալ որ գործուելու վրայ է : Իմ այս արտայայտութիւններս առաւելագոյն հանրագումար հաստատութիւն մը իր բարձրութեան վրայ տեսնելու փափաքէս և նախանձախնդրութեանս առաջ եկած է : Սակայն անոր սխալ մեղնութիւն արուած է : Կործուած է թէ իրենց վարչական իրաւանցը միջամտութիւն կը կատարեմ, ուստի տակդած է տնտեսութիւն և այլընդայլով վերադրումներ կատարուած են ինձի դէմ, իմ այս կեցուածքիս համար, Կեդր. վարչ. Ժողովի կողմէ, որ քանիցս ազդարարագիր ուղղած է պաշտօնէութեան, ուշ դալու, բացակայելու, ներքին գաղտնիքներ դուրսը տարածանելու ևն. ամբաստանութեամբ, առանց երբեք յանցաւորը մատնանշելու և ուղղակի պատասխանատուութեան հրաւիրելու :

զու, այլ միշտ իր աղբարարադիրներուն տալով ընդհա-
նուր բնոյթ, որ երբեք ուղիղ չէ անշուշտ, որովհետեւ
յանցաւորին հետ կը դատուի նաեւ անմեղը, որ իրա-
ւամբ կը զգածուի և ինքզինքը անիրաւ վերադրումնե-
րու ենթարկուած կը զգայ:

Եւ ի հարկէ միշտ բողոքող եղած և մ նմանօրինակ
անիրաւ վերադրումներու հանդէպ, երբ ուղղուած է
ինձի, երբեմն՝ երբ ուղղուած է ընդհանուր պաշտօնե-
թեան: Ասանցմէ մէկը հարկադրուած եմ կեդր. վարչ-
փողովին վերադարձնել 4 Մարտ 1916ին, անոր կցելով
իմ արդար գիտօշոթիւններս և ցաւս յայտնելով:

Ես պարտավանութիւնս նկատած եմ այսպէս ընել
որովհետեւ չեմ ուզած որ գիւրեմք յարգելու մատուցող
չստ հեղ անհետեւանք թողուլս յանցաւորութիւն ընդու-
նիլ մեկնուի իրենց կողմէ և մանաւանդ միշտ փափաքած
եմ որ Բարեգործականի նման հանրօգուտ հաստատութիւն
մը իրեն համբաւին արժանաւայել վարչական գործելա-
կերպ ունենայ:

Միւսնոյն փափաքէն աւաճնորդուած և մասնաւո-
րապէս պաշտօնեթեան իրաւունքները պաշտպանելու
պարտավանութենէս մղուած թեւադրած եմ բերանացի
և գրաւոր թէ՛ Եգիպտոսի կլիմային համար մտաւոր
աշխատութեան յատկացուած օրական 8 և 7 ժամերը
չստ են, պէտք է չափաւորել և պատշաճ մանաւանդ կէտ
օրէ վերջ աշխատելու պաշտադրութիւնը բարեփոխել, ևնա

կեդր. վարչ. փողովի հանդէպ իմ այս կեցուածքս
առաջին, որուն բնոյթն ու հանգամանքը պարզեցի, եր-
բեք չէ աղգած գործին նուիրուելու և իմ լաւագոյնս
ընելու եռանդիս վրայ, զոր լաւատիկ պարտադայ մը
պէտք է նկատել և ամէն պաշտօնեայէ ակնկալել ոչ ու-
ղիղ է և ոչ կարելի գործնականին մէջ:

Կ'անդիտանամ թէ իմ այս ընթացքս ինչ չափով
աղբած է պաշտօնեաներու ամաթթոշակները աւելցնելու
առթիւ նկատուած խորականութեան վրայ: Բայց փաստ
է թէ 1912նոյ.է մինչև 1914 Մայիս, երեք պաշտօնեաներու
թոշակներուն վրայ կատարուած յաւելումները կը ներ-
կայացնէին հետեւեալ համեմատութիւնները. — իմս՝ 19.6
0/0, ուրիշի մը 66.6 0/0, իսկ երրորդի մը՝ 100 0/0:

Մէկէ աւելի փաստերով կարելի է ապացուցանել
թէ այդ միւս երկու պաշտօնեաները ոչ մէկ բացառիկ
արժանիք կամ առաւելութիւններ կը ներկայացնէին:

Այս արտակարգ խորականութիւնը և աչառու-
թիւնը հանրօգուտ հաստատութեան մը մէջ՝ երբեք
ներկի չէր, ո՛վ կամ ո՛րոնք ևս եղած ըլլային հեղի-
նակները: Իմ պարտավանութիւնս նկատեցի յաւելում-
ներու այդ համեմատութիւնը ներկայացնող մէջ մէկ յու-
շադիր յանձնել զանձապետ Տ. Մ. Անդրանիկեանի և
խորհրդական Տ. Մ. Ղազարոսեանի, 13 Յուլիս 1914ին
և 24 Հոկտ. 1914 ամաթիւ նամակով մը ևս՝ տունա-
դրակի և Ընդհ. Քարտուղար Տ. Վ. Մալէզեանի:

Մնացին անհետեւանք:

Մինչև Յուլիս 1917 ունէ յաւելում չի կատարուե-
ցաւ իմ ամաթթոշակիս վրայ, հակառակ նոյնիսկ այն
իրողութեան թէ՛ 1916 է սկսեալ ես զրկուած էի
նաեւ միակ օգնականի մը ներկայութենէն և բոլորովին
միայնակ կը տանէի աշխատութեան բովանդակ ծանրու-
թիւնը:

Իմ մօրթիս վրայ կրկնով զնաճատութիւն և քա-
ջալերութիւն վերէն, հաստատութեան վարիչերէն, սպա-
սելու դմադակ և ինձի համար չափազանց աննպատե-
հետեւանքները, պատեքազմին հետեւանքով օր քան զօր
լեւաւում ապրուստի սղութիւնները և 6 անգամէ բաշ-

կացեալ ընտանիքի մը ծանր լուծը, եւ հարկադրուեցա՞յ մէկդէի դնել ամէն փափկանկատութիւն եւ ամասկանի յաւելում պահանջել յաջորդաբար, կարելի ուժգնութեամբ, որուն հետեանքով իմ ամասթոշակս բարձրացաւ 1917 Յուլիսէ ց Յունիս 1920, պարբերաբար կատարուած յաւելումներով 14 է 27,50 ոսկիի, ինչ որ սակայն բաղդատելով աւելուածն եռապատկուած ապրուստի սըղութեան հետ, ոչ ուէ համեմատութիւն կը ներկայացընէր եւ ոչ ալ ամասթոշակի իրական յաւելում կամ քաջալերութիւն: Եւ մտածել թէ եւ Պոլիսէն պաշտօնի կոչուած էի 1912 Հոկտ.ին 12 ոսկի ամասթոշակով, երեք ամիս յետոյ գոհ մնալու պարագային յաւելում մի խոտտումով, յաւելում, որ կատարուած էր չուրջ տարի մը յետոյ միայն, 12 ոսկին 14ի բարձրացուելով եւ այդ գումարը անփոփոխ պահուած էր մինչեւ Յուլիս 1917 . . . :

Այդպիսի դժուար զրութեան մը եւ պայմաններումէջ էր որ եւ 1 Յունվար 1919 ին, յատուկ գրութեամբ մը ինդրեցի Կեդր. Վարչ. Ժողովէն որ ամասթոշակս բարձրացնէ 30 ոսկիի, որպէսզի եւ կարենամ եթէ ոչ բարեկեցիկ, գոնէ պաշտօնիս եւ զիրքիս բաղդատմամբ չափաւոր ապրելակերպ մը ունենալ, եօթնամեայ անընդհատ պաշտօնավարութենէմը յետոյ: Այդ գրութեանս մէջ անկեղծօրէն աւելցուցիք էի նսեւ « Իսկ եթէ անկարելի նկատէք գոհացում տալ ինդրանքիս, թոյլ տալ որ աղատ ըլլամ հրաժարելու պաշտօնէս՝ անփշապէս յետոյ որ դեպի Պոլիս երթեւեկուքիւնք վերսկսին»:

Իմ այս ինդրագրիս պատասխանեց գանձապետ Տ. Մ. Անդրանիկեան, 2 Յունվար 1919 ամասթիս գրութեամբ մը, որով ինծի կը հաղորդէր թէ՛ կարելի պի-

տի չըլլայ ներկայիս եւ ապագային ուէ յաւելում քնել, ազատ կը թողուն եւ զիս չնն կաշկանդեր « որքան ալ մեզի համար ցաւալի ըլլայ զրկուիլ ձեր հաւատարիմ եւ անձնուէր աշխատութիւններէն եւն ըսելով »:

Դիւանին կողմէ Տ. Գանձապետին ինծի ուղղած այս գիրը կը պարունակէր սակայն միեւնոյն ատեն կարգ մը վերագրումներ եւ մեղադրանքներ, որոնք անիրաւ էին եւ որոնց արժէքը ճշգրիտ համար պարտաւորուեցայ Կեդր. Վարչ. Ժողովի ուղղել 7 Յունվար 1919 ամասթիս գրութիւն մը, որով մի սու մի կը հերքէի ակնարկուած մեղադրանքները եւ ընդհակառակը զիրենք կ'ամբաստանէի, յիշատակելով անհրաքելի փաստեր եւ ապացոյցներ, եւ ըսել յետոյ թէ՛ կընային վստահ ըլլալ որ այնուհետեւ այլեւս իմ կողմէ ամասկանի յաւելում պահանջող ուէ զիմում պիտի չի կատարուէր իրենց մօտ,— որովհետեւ այդ բանը կարի՛ դմըակ եր ինծի համար եւ տեսակ մը նուաստացուցիչ հանգամանք ունեւ, մինչեւ այն օրը ուր ինծի համար կարելի պիտի ըլլար ծրարներս կապել եւ Պոլիս վերադառնալ, կը վերջացընէի հետեւեալ սողերով.— « Եւ որովհետեւ անիրաւ պիտի ըլլայի մտածելով որ բացակայ ժողովականներն ալ կրնան բաժնել Պատկ. Դիւանիդ հայեցակէանքը, մանաւանդ անո՛ր համար որ օր մը չի ըսուի թէ իրենք անտեղեակ էին այս մտաին, ներկայ պատասխանագրէս մէջ մէկ պատճէն կը զրկեմ իրենց եւ առ ի գիտութիւն»:

Այս պատճէնները եւ զրկեցի Վսեմ. Նախագահին, Պօղոս Նուպար փաշայի, Բարիզ, Փոխ-ատենապետ Ե. Ազաթօն պէյի, Ժընէվ, խորհրդական Տեարք Տիգրան Խան Քէլէկեանի եւ Տիրան Փիլիպոսեանի, բայց ճիշդ ասան օրեր վերջ միայն, որու ընթացքին բերանացի կամ գրաւոր ոչինչ ըսուեցաւ ինծի:

Ես յետոյ խմացայ անպաշտօն և բոլորովին անակընկալ կերպով որ Վսեմ, Փաշան հետեւանք տուած էր անոր և մասնաւոր համակով մը յանձնարարած որ գոհացում տրուի ինձ : Այն ատեն ես բոլորովին համոզուեցայ թէ Վսեմ, Նախագահը հեռուէն հեռու չատ աւելի յատակ կը տեսնէր և կը դիտէր իրերը, քան իր գործակիցները հոս, մօտէն :

Վսեմ, Նախագահի այդ յանձնարարութեան համաձայն, առանց երբեք իմ կողմէ ուսէ խնդրանք կամ դիմում կատարուելու, երկու անգամ ամսականի յաւելում ստացայ : Առաջին՝ Սեպտ. 1919ին, երբ կը գլխաւորէի տակաւին դիւանապետի պաշտօնին մէջ, ընդհանուր պաշտօնէութեա հետ միասին Երկրորդ՝ Յունիս 1920ին երբ ինձի առաջարկուեցաւ արկղակալութեան և հաշուաւորութեան պաշտօն, փոխան դիւանապետութեան պաշտօնին, որ յանձնուեցաւ յաջորդին : Այս պաշտօնի փոփոխութեան ևս համակերպեցայ, որովհետեւ պարտաւորուած էի, զի 1920ի Մարտին կատարուած ընդհանուր ամսականներու յաւելումի տալեն ևս ես գուրս ձգուած էի և եթէ չի համակերպէի՝ ապահովապէս յաւելաւ պիտի չի ստանայի 250 Ե. Դ. ի վերջին յաւելումը, որ պայմանադրուեցաւ պաշտօնի այդ փոփոխութեան :

Այս կերպով ուրեմն 1919ի սկիզբը ունեցած 22 Ե. Դ. ունի ամսաթոշակս նոյն տարւոյ Սեպտ.ին բարձրացաւ 25ի և 1920 Յունիսին, պաշտօնիս փոփոխութեամբ 27, 50ի :

Նկատելի է սակայն որ այդ պաշտօնի փոփոխութիւնը ազդանշանը եղաւ ինձի հանդէպ նիւթաւոր որոշ ծրագրի մը, որու համաձայն վեց ամիս յետոյ ինձի վերադրուած ծանրակշիռ ամբաստանութեան հե-

տեւանքով, որու արժէքն ու տարողութիւնը հակերձօքէն բացատրեցի բարոյական մասին մէջ, ինձմէ առնուեցաւ արկղակալութեան պաշտօնը և անոր փոխարէն ինձի յանձնուեցան նուազագոյն կրկնապատիկ աշխատանք պահանջող կրկին պաշտօններ, ինչպէս նաև ինձի պարտադրուեցաւ 250 Ե. Դ. ի զեղչ մը ամսաթոշակիս վրայ, զայն իջեցնելով 25 ոսկիի :

Հարկ եղաւ որ անգամ մը եւս ես ծայրահեղօրէն պրկեմ ուժեղս կարեւոր համեմուտ համար մէկը միւսէն՝ աւելի ծանր և պատասխանատու երբեակ պաշտօններու ինձի պարտադրած ճնշիչ աշխատութեանց և համբերութեամբ սարսկու թէ ո՛ւր պիտի յանգէր վախճանը այս բիրտ և խիստ վերաբերումին :

Վեց ամիս յետոյ, որու ընթացքին չի դադրեցայ քնդհատաբար բողոքելու և ինձի հանդէպ կիրարկուած անիրաւ և անարդար միջոցները մասնաւորապէս ուր ուրեմն կը ստանամ գործադիր ժողովէն 20 Յուլիս 1921 ամսաթիւ պաշտօնագիր մը, որ ինձի կ'իմացնէ քի նոյն ամիսէն սկսեալ հաշուաւորութեան պաշտօնիս յաւելաւ ամսաթոշակը պիտի վնասուի բաւ առաջնոյն 750 Ե. Դ. եւ, վերահաստատելով զեղչուած 250 Ե. Դ. :

Բայց որովհետեւ ուսէ արդարացուցիչ փաստ գոյութիւն չունենալուն հետեւանքով երբեք չէի գտնած այդ պաշտօնին համար ինձի վճարել ուզուած 500 Ե. Դ. առող վեց ամիսներու ընթացքին, այդ պատճառաւ ալ նոյն թուականէն ցայսօր իմ այդ վեցամսեայ թոշակս կը մնայ բարեգործականի մօտ :

Ես չի դադրեցայ Գործադիր Ժողովին պարբերաբար յիշեցնել թէ ինձի հանդէպ բոլորովին անարդար գլխաւորուած էր, ինձի վերադրելով ծանր յանցապարտութիւն և իր տառնադրութեանց մէջ որձանադրելով զստանք,

Թէ հարկ անհրաժեշտ էր դարձանել իր դարձած այդ ծանր սխալը և ջնջել իր սոմարներէն այդ առթիւ կատարուած ամէն արձանագրութիւն և հետք չի թողուլ: Եւ եթէ ևս հարկադրուած էի կրկնապատկել իմ համընդհանրութիւնս և աշխատութիւններս և իմ վերաբերումիս մէջ դնել ամէն խոհականութիւն, նախ անոր համար էր որ կարենամ ժամանակի ընթացքին արթնցնել իրենց խիղճը և սրբազրել տալ իրենց անօրինակ սխալը, որ երբեք պատիւ չէր բերեր իրենց խիղճի, երկրորդ՝ որպէսզի ոեւեւ առիթ չընծայեմ ընդհանրել սալու պաշտօնս, նախ քան Տասնամեայ Եռյանի մը լրումը, որ ինծի համար մեծ կարեւորութիւն ունէր եւ զոր պիտի բացատրեմ յետոյ և երրորդ՝ որպէս զի ընդարձակ տահմանի մը մէջ վստահամբաւութիւնս արձագանք գտնելը արդիւնաւոր պաշտօնս պահելով, որչափ կսրելի է:

Իմ վերջին յաշագիրս Ընդհ. Քարտուղարութեան ներկայացուցի 5 հոկտ. 1922 ամսաթիւ երկտալով մը, որով կը յայտարարէի թէ՝ « ստիպուած պիտի ըլլամ խնդիրը ներկայացնել Կեդր. Վարչ. Ժողովի և ի հարկէն Ընդհանուր Ժողովի, եթէ առաջին առթիւ ինծի չի հատուցուի այդ ախուր անցքերուն հետեւանքով զեղչուած 15 ոսկիին հետ միասին չի գտնուած ամսաթուղիներս, գումար 45 ոսկի»:

Արդիւնքը կամ հետեւանքը:

Յաջորդ օրուան 6 հոկտ. ամսաթիւը կրող պատասխան-զեկուցողի մը, զոր 9 հոկտ. ի երեկոյն ժամը 9 ին միայն գրասեղանիս վրայ գտայ և որ թէեւ ստորագրուած Գործադիր Ժողովի գիւտնին (փոխ տոնհայտի Մ. Ղազարոսեանի և տոնհայտի Վ. Մարգարեանի) կողմէ, բայց զուրկ էր պաշտօնական կնիքէ և թը-

ւստանարէ ու միանգամայն փոխանակ մեքենագրուած ըլլալու՝ Ընդհ. Քարտուղարի ձեռքով էր գրուած, արա-ժանիկ սեռով մը կուգար ինծի բնիւ:

1.— Թէ՝ Ժողովը հարկ չէ տեսած անդրադառնալ խնդրոյ, զոր քանիցս վերաբնած է արդէն եւ որ իրեն համար ՎԵՐՋՆԱԿԱՆԱՊԷՍ ՓԱԿՈՒՄԸ է:

2.— Իրեն իմ կողմէ ներկայացուած այդ պատահութեան օգուտելով Ժողովը հարկ կը տեսնէ նաեւ այժմէն իսկ ինծի հաղորդելու թէ՝ առիւղիսէն սկսեալ պաշտօնս պիտի ջնջուի, որով ինծի ժամանակ կը տրուի յարմար դարձ մը պատրաստելու:

3.— Եւ կը վերջացնէ այսպէս՝ « Աւելցնենք նաեւ թէ, նկատի առնելով ձեր երկարամեայ ծառայութիւնները, Ժողովս ձեզի պիտի ընէ արդար հասուցում մը »:

Այս փութկտտ և կտրուկ պատասխանը չափազանց խօսուած է կարենալ հետեւցնելու համար որ նախ քան Կեդր. Վարչ. Ժողովի դիմելս, զիս պաշտօնէ զրկուած, զիրքէ ինկած և իրաւունքս պաշտպանելու անդօր վիճակի մը ենթարկել ուզուած է:

Թէ՝ այս պատասխան-զեկուցողի և թէ անոր առիթ ընծայող իմ գրիս պատճէնները զրկեցի Բարիկ և փոխանորդիս միջոցաւ դիմում կատարել տուի Կեդր. Վարչ. Ժողովի անդամներէն ոմանց մօտ, պահանջելով վերաքննութիւն խնդրոյ՝ անկողմնակալ, անաչառ և խղճամիտ մարդոց միջոցաւ և արդարագատութիւնս ևս:

Աւանդ, այս դիմումէն իմ կրած տպաւորութիւնս այն եղաւ որ անոնք նախապէս տեղեկութիւն ստացած էին և պէտք եղածէն աւելի ներշնչուած էին ու նախա-

պատրաստուած իմ խնդրոյս մասին, անհատապէս թէ պաշտօնապէս, այստեղի Գործ. Ժողովէն, որուն գործերուն և կարգադրութեանց միջամտելէ հետո մնալ կ'ուզէին:

Այս տպաւորութիւնս անոր համար մահաւանդ իրողութեան համապատասխան կը նկատէի, որովհետեւ Կեդր. վարչ. Ժողովի Եւրոպա գտնուող անդամներուն իմ զրկած 7 Յունւար 1919 ամսաթիւ պատճենիս վսեմ. Ատենապետին կողմէ ընծայուած կարեւորութիւնը սրբանշնորթիւն պատճառած էր այստեղի անդամներուն, որոնք այդ թուականէն ստիպեալ զանազան առիթներով և հետզհետէ աւելի չնշտուած կերպով ի յայտ բերած էին իրենց տհաճութիւնն: Եւ որովհետեւ յաջորդաբար անդամներէն ոմանք այցելած էին Բարիդ, ոչ մէկ տարակոյս, որ արգիլելու համար ապագայի ուսէ միջամտութիւն, իրենց ուղած կերպով ներկայացուցած էին խնդիրը և նախապաշարած անոնց միտքերը:

Միւս կողմէ Գործադիր Ժողովը, որուն 6 Հոկ. 1922 ամսաթիւ պատասխան-զեկուցադրին ոչ մէկ պատասխան տուած էի, անոր կէս պաշտօնական հանգամանքին համար, զոր վերը բացատրեցի, ինծի կ'ուզէր 5 Յունւար 1923 ամսաթիւ և 20487 թուահամար պաշտօնագիր մը, ստորագրուած փոխ-ատենապետ Մ. Ղազարտեանէ և փոխ-գանձապետ Տօքթ. Քէչէճեանէ, որ այս անգամ կը կրէր նաեւ պաշտօնական կնիք և որ ինծի կը յայտնէր թէ՝ իբրեւ վաղեմի պաշտօնէս 100 եգիպտ. ոսկիի բացառիկ (*) հասուցում մը պիտի ըլլայ ինծի և փոխանակ 31 Դեկտեմբերին՝ 31 Յունւարին է որ վերջ պիտի դնէ պաշտօնս, զի Ընդհ. Բարոտեղութիւն հիւսնադրութեան պատճառաւ կարելի չէ եղած ժամանակին ինծի հաղորդել սոյն որոշումը ևն.:

(*) Հապա այն 3-4 ամաքոնակներու հասուցումները, որքանոցներու տօրէններուն, ոչ թէ վաղեմի, այլ յոյժ կարգաւ պաշտօնավարութիւններէ վերջ: Ս. Թ.

Պատասխանելով 6 Հոկտ. և 5 Յունւար ամսաթիւ Գործադիրի վերոյիշեալ պաշտօնագիրներուն 31 Յունւար 1923 ամսաթիւ նամակով մը, զիտեղ տուի թէ՝

« 1. — Ես իրաւունք չունիմ էի ամբողջ տարեթոշակի մը, համաձայն 1914 ի Ներքին Կանոնադրի տրամադրութեան:

2. — Նաեւ տաճարային դիմումը արձակուրդներու փոխարէնին, որ կը ներկայացնէր նոյն քան դումար մը: Զի բերանացի և գրաւոր արձակուրդի արտօնութիւն խնդրող իմ դիմումներու գոհացում չէր տրուած ժամանակին, մինչ ուրիշ պաշտօններու կամ արձակուրդ տրուած էր և կամ յաւելուածական ամսաթոշակով փոխարինուած: Ուստի հարկ էր այս հիմունքներուն վրայ կայացուցած իրենց արդար որոշումը հաղորդել ինձ »:

Գործադիր Ժողովը պաշտօն կը յանձնէ Ընդհ. Բարոտեղարին պատասխանել իմ վերի նամակիս և կրկնել իր նախորդ որոշումը, ինչպէս կը յայտնէ Տ. Վ. Մարէզեան ինծի ուղղած 1 Փետր. 1923 ամսաթիւ նամակին մէջ, որ կարեւոր վաւերացիւ մըն է ինծի համար, զի կը հաստատէ, զոնէ չի ժխտեր, որ 1914 ի Ներքին Կանոնադրը, զոր ինքն իսկ պատրաստած է և որ մինչեւ 1920 ծառայելէ յետոյ միայն փոխանակուած է ուրիշի մը հետ, կը տրամադրէր տարեթոշակ մը յաւելուածական վարձք տալ այն պաշտօնակցին որ տասը անընդհատ տարիներ պաշտօնավարած էր Բարեգործականի Պաշտօնատեղին մէջ, և տարեկան 15 օր արձակուրդ:

Բարեգործականի Ընդհ. Բարոտեղար և Կեդր. վարչ. Ժողովի, ինչպէս նաեւ յետոյ Գործադիր Ժողովի ստե-

նապարհը մէջը Վ. Մալեզկանի իր յիշեալ նամակին մէջ
կը գրէ ի մէջ այլոց՝

« Գիտել կուսում nr 1914ի կանոնադրը *projet*
մըն եր որ չի վաւերացուցաւ և չի գործա-
դրուեցաւ : Ամէն պարտքայի մէջ արձակու-
ղը հանդուստան միջոց մըն է և ոչ թէ հա-
տոյթի աղբիւր՝ պաշտօնեային համար, 1-2 բացա-
ռութիւնները օրէնք չեն կաշմեր, և արդէն տըր-
ւած նուէրներն ալ գնահատման հաստուցումներ
էին են, են. » :

Մէջը Մալեզկանի յիշեալ նամակը, որուն կարեւ-
որութիւնը չեղանցի, յաւելաւ իմ իրաւունքս կը հաս-
տատէ՝ քան կը ժխտէ. որովհետեւ՝

- 1.— Այդ Կանոնադիրը պատրաստուեցաւ, և 6
անընդհատ տարիներ գործադրութեան գրուե-
ցաւ, իմ քիչիկն պահանջումներէս յետոյ, որոնք
տեղի ունեցան իմ պաշտօնի ձեռնարկելէս 3 և
6 ամիս վերջ : Առաջին գրութիւնս, 7 Յուն-
վար 1913 ամսաթիւ, ուղղուած ատենադպիր
Տ. Վ. Մալեզկանի և զանձապետ Տ. Մ. Անդ-
րանիկեանի, կը պարունակէ ի մէջ այլոց նաեւ
հետեւեալը. — « Հարկ անհրաժեշտ է պատ-
րաստուիմ Ներքին Կանոնադրի մը, ուր նա-
խատեսուած ըլլան և որոշապէս տեսնուին իւ-
րաքանչիւր պաշտօնեայի պատասխանատուու-
թիւնները » : Իսկ երկրորդ գրութիւնս, 24
Ապրիլ 1913 ամսաթիւ, « Վեցամսեայ Տեղեկա-
գիր մը », ուղղուած Կեդր.Վարչ. Ժողով, կը
պարունակէ ի մէջ այլոց նաեւ հետեւեալ հատ-
ուածները. — « Ուստի կը խնդրեմ որ Կեդր.

Վարչ. Ժողովը որոշապէս յայտնէ ինձ թէ՛ դո՞ւ
է պաշտօնաւարութենէս : Եթէ դո՞ւ է՝ պիտի
մնամ քանի մը անհրաժեշտ պայմաններով,
իսկ երբեւէ եթէ դո՞ւ չըլլայ՝ կը խնդրեմ որ
հաղորդէ ինձ՝ դո՞ւնէ երեք ամիս առաջ :

« Այդ քանի մը անհրաժեշտ պայմաններն են՝
1.— Գոնէ միամսեայ արձակուրդ ամառուան
մէջ » : . . .

2.— « Որպէս զի պաշտօնեաները իրենց թերու-
թեանց մէջ քաջեղբորութիւն չի գտնեն և որոշ
գիտակցութիւնով վերաբերուին զէպի իրենց
պաշտօնը՝ անգամ մը ևս կը կրկնեմ թէ կա-
րեւոր է Ներքին Կանոնադրի մը պատրաստու-
թիւնը » :

Արդ 1.— կարելի՞ է զրկել մէկը բացորոշ և
հեղինակին հաստատումով իսկ վաւերական
մէկ տրամադրութենէն Ներքին Կանոնադրի մը,
որ մտաբն առած և վեց տարի կիրարկուած
է՝ իրեն իսկ կրկնակի պահանջումներուն հետե-
ւանքով :

2.— Եթէ *projet* մըն էր որ չի վաւերացուե-
ցաւ և չի գործադրուեցաւ, ի՞նչ եր ուրեմն
կիրարկուած դուքիւնը վեց տարուան ընթաց-
քին, կարելո՞ւ Պաշտօնաւար մը մեզ, որպիսին
է Բարեգործականին :

3.— Չի վաւերացուելու և չի գործադրուելու
համար ուրեմն պատրաստուեցաւ հեղինակին իսկ
բերանով Կանոնադիր կոչուած *projet* ն : *Pro-
jet* ի մը օրինական տեսչութիւնը միթէ՞ առ-
տուակին տարիէ մը աւելի կրնայ երկարու-
նալ :

- 4.— Տարակոյս չիկայ թէ « արձակուրդը հան-
դըստեան միջոց մըն է և ոչ թէ հատկութի աղ-
բիւր , պաշտօնեային համար » : Բայց երբ այդ
պաշտօնեան առաջին օրէն իսկ պայման դրած
է և պարբերաբար պահանջած է դասն վայելե-
լու արտօնութիւն և իրեն չէ արամադրուած ,
միթէ՞ զրկանքի և անիրաւութեան ենթարկը-
ւած չըլլար , երբ ուէ կերպով չի փոխարին-
ուիր :
- 5.— Կը հաստատէ թէ պաշտօնեաներէ ոմանց
փոխան արձակուրդի յաւելուածական ամ-
սաթոշակ վճարուած է և սակայն բացառու-
թիւն կը նկատէ և « օրէնք չեն կազմեր » կ'ը-
սէ : Ինչո՞ւ համար են ուրեմն թէ՞ 1914ի
Կանոնադրին բացորոշ արամադրութիւնը , ինչ
պէս նաեւ անոր յաջորդող « Հրահանգ պաշ-
տօնեային » անունին տակ 1920ին պատահա-
ւածին տրամադրութիւնը այդ մասին , ուր կ'ը
սուի քե՛ր որոշեալ պահերէն դուրս տրուած յա-
ւելուածական աշխատութիւններ կրկին վարձ-
եով կը փոխարինուին » : Արդ , արձակուրդը
երբ կը մերժուի պաշտօնեային յաւելուածա-
կան աշխատանք է որ տրուած կ'ըլլայ .
ինչո՞վ կը փոխարինուի ուրեմն և ինչպէ՞ս
բացառութիւն կարելի է նկատել այդ առի-
թով դորձադրուածները : Հակասութիւնը բա-
ցայայտ չէ՞ միթէ :
- 6.— « Եւ արդէն տրուած նուէրներն ալ գնա-
հատման հաստատեցումներ էլն » կ'ըսէ : Դիտելի է որ
գնահատումները կ'ըլլան ամսականի յաւելում-
ներով և տարեգումարի նուէրներով , և ոչ թէ

արձակուրդի փոխարէն եղած վճարումներով :
Ինծի ո՛չ թէ միայն ուէ առիթով բացառիկ
նուիրատուութիւն չէ կատարուած , այլ ընդ-
հակառակը նմանօրինակ պարագաներու և ամ-
սականի յաւելումներու ատեն մէկէ աւելի
անդամներ պատահած է որ անտեսուիմ և զըր-
կուիմ , իրը թէ այդ հաստատութեան եթէ ոչ
ամենաօգտակարը , գոնէ այդ կարգի պաշ-
տօնեաներէն մէկը եղած չըլլայի 11 մե-
լնդհատ տարիներ :

Ահա՛ թէ ո՛րպիսի հիմունքներու վրայ եւ կը նկա-
տէի « կարեւոր վաւերագիր » մը մէթը վ. Մալէգեանի
ինծի ուղղած 1 Փետր. 1923 ամսաթիւ համակը և կ'ը-
սէի՝ յաւելաւ իմ իրաւունքս կը հաստատէ , քան կը ժխտէ :
Գործադիր Ժողովի մօտ ունեցած կրկին պաշտօն-
ներէս « Կրթական և Որբայինամ Յանձնաժողովի քար-
տուղարութեան » յատուկ ամսաթոշակն էր 12 եգ. ոս-
կի , և « Կեդրոնի հաշուետուութեան » յատուկ ամսա-
թոշակը՝ 7.50 եգ. ոսկի , գումար 19.50 եգ. ոսկի :

Ինձմէ՛ այդ պաշտօնները եւ առնուեցան 31 Յունւար
1923ին : Գալով 3-րդ պաշտօնիս , « քարտուղարութիւն
Գահիրէի Մամնաթոյովի » , որու ամսաթոշակն էր 8 եգ.
ոսկի , ինձմէ՛ չառնուեցաւ նոյն պահուն՝ հետեւող պա-
րագաներու մէջ :

Գործադիր Ժողովը պաշտօնագիր մը ուղղեց Գահի-
րէի Մամնաթոյովին , անոր իմացնելով որ Կեդրոնին մօտ
ունեցած պաշտօններս ջնջուած են , օգնականս Կեդրոն
առնուած է , իսկ Մամնաթոյովին կը թողուր ինծի հետ
կարգադրել քարտուղարութեան պաշտօնս :

Մամնաթոյովի ստեղծուող ողբացեալ Յ.Քէմհանեան
Ժողովին մէջ յայտնեց թէ Գործադիր Ժողովը ինքզինք

իրաւատու չի նկատեր միջամտել Մամաթովովի գործերուն և Մամաթովովը ազատ կը թողու իր կարգադրութեանցն ու որոշումներուն մէջ :

Այդ ժողովին մէջ ևս արտայայտուեցայ այսպէս. — « Գործադիր Ժողովի իմ մասին տուած որոշումը սարսկոյս չիկայ թէ զիս կը հարկադրէ հետամնալ ըլլալու նոր պաշտօնի և ցորձան այս քաղաքէն հեռացումս անհրաժեշտ չէ՝ պիտի ուզեմ շարունակել Մամաթովովի քարտուղարութեան պաշտօնը, անոր համար որ երկուստեան գործակցութեանս ընթացքին համակրանք միայն վայելած եմ, և թէ սակայն, Մամաթովովը ուղէ վերահաստատել անշուշտ պաշտօնս » :

Առանձին խորհրդակցութիւնէ մը վերջ Մամաթովովը իր ատենապետին միջոցաւ ինծի հաղորդեց թէ զիս վերահաստատած է պաշտօնիս մէջ և ինծի կը յանձնէ նաեւ օգնականիս աշխատութիւնները՝ անոր յատուկ ամսաթիւ չակին հետ միասին :

Այս վերջին պաշտօնը ստանձնեցի անմիջապէս հանդամանքով միայն, պարզապէս ժողովին գործերը գիւրացընելու մտածումով, զի ինչպէս ժողովին մէջ ևս բացատրեցի, անիկա առանձին պաշտօն մըն էր, նուազագոյն 8 ոսկի արժողութեամբ : Օգնականս կրթ. Որբ. Յանձնաժողովի յատուկ աշխատութեանցը համար, որ համեմատաբար չափազանց թեթիւ էին, կը ստանար 7 ոսկի, իսկ Մամաթովովի աշխատութեանցը համար, որ գրեթէ ամբողջ ժամանակը կը գրաւէին, կը ստանար 2 ոսկի միայն, այնպէս որ եթէ Մամաթովովի քարտուղարութեան պաշտօնիս ամսաթոշակը 8 էն 10 ոսկիի կը բաժնւնար, միւս կողմէ աշխատութիւններս կը կրկնապատկուէին պարզապէս, և թէև Մամաթովովի ատենապետը ըստ որ եթէ այդ մասին ըսելիք մը ու-

նէի՝ ժողովը պիտի ուզէր լսել յառաջիկային, բայց ես չուզեցի զբաղուիլ այդ հարցով, զի ինծի համար կարելւորը խնդրոյս հետապնդութիւնն էր, որ իմ հոն ներկայութիւնովս գիւրութեամբ կրնար գլուխ հանուիլ և ոչ երբեք հեռուէն :

Այնու ամենայնիւ ի պատիւ իրեն ըսեմ որ Մամաթովովը ինքնաբերաբար 12.50 ոսկիի բարձրացուց ամսաթոշակս Մայիսին : Տարբեր խնդիր որ ես իրաւունք չահած էի առնուապէս կրկինին, վասնզի օգնականիս Կեղբոն անգամ մը ևս կրկնապատկուած էին, որովհետեւ հաւաքիչին հրաժարելովը և գործիչ մը պաշտօնի կոչուելովը հարկ եղած էր ունենալ երկու հաւաքիչ, որոնց, ինչպէս նաեւ գործիչին հետ ամէնորեայ հաշուետեսութիւն պէտք էր կատարել և 500 էն շուրջ 1000 ի բարձրացած գործօն և նորադիր անդամներու մուտքի, ամսովհարի ստացադիրները կտրելէ վերջ, իւրաքանչիւրին յատուկ 8-10 արձանագրութիւն կատարել և հակակշռի ասի պահել՝ բոլորովին առանձին, որով, ոչ թէ միայն պայմանագրեալ 7-8 ժամերը, այլ յաճախ օրական 10 ժամէ աւելի ժամանակս կը գրաւէր այդ պաշտօնը : Եւ որովհետեւ հանրօգուտ գործ մըն էր և միւս կողմէ խնդրոյս հետապնդութիւնը կար, ոչ իսկ բերան կը բանայի այդ մասին բան մը ըսելու համար, այլ ընդհակառակը լսիկ գործը առաջ վարել կը ջանայի :

Այսպիսի պայմաններու մէջ է որ բոլորովին առանձին ևս վարեցի Գահիրէի Մամաթովովի քարտուղարութեան պաշտօնը, զոր ևս սակայն Գործադիր Ժողովը ինձմէ առնել տուաւ 7-8 ամիս յետոյ, այդ կերպով բոլորովին սպաւցուցանելով թէ ինչ եղած է ինծի հանդէպ իր անուցած և հետապնդած նպատակը, միջամը-

տելով Մասնաժողովի գործերուն և կարգադրութիւններուն, որուն ինքզինք իրաւասու չէր նկատեր սակայն 7-8 ամիս առաջ և Մասնաժողովը՝ ազատ կը թողուր :

Ո՛չ միայն այդչափ : Կարգիլէր Մասնաժողովը ինծի քալէ պարսազեծութեան եւ բարւոյ պատշաճութեան վկայական, ինչպէս նաեւ տարապարտ հրաժարեցողման յատուկ եռամեայ հատուցում, յայտարարելով թէ՛ Բարեգործականը մէկ է և ինք արդէն իսկ տուած է թէ՛ մին և թէ՛ միւսը, հակառակ ճշմարտութեան, ըստ որում ոչ վկայական տուած է և ոչ լման հատուցում :

Միեւնոյն մասնութիւնով չե վնսրուած Սեպտ. ամսարեան, որսւ տմբողջ տեսողութեան օրակն 8-10 ժամ աշխատութիւն ունեցած եւ Մասնաժողովի գործունեակին մէջ՝ հաշիւները գլուխ կտալու, հաշուեցոյցներ, հաշուեկշիւ և տեղեկագիր պատրաստելու համար :

Իրողութիւնները անքան խոտուն են որ հարկ չեմ տեսներ աւելի ծանրանալ անոնց վրայ և կը փութամ պարզելու իմ վերաբերումս այդ բոլոր երեւոյթներուն հանդէպ :

Գործադիր ժողովը յամառօրէն հետամտեցաւ իր անիրաւ և անարդար օրոշումները ինծի ընդունել տալու : Բայց պաշտօնադրելութիւններէս, որոնց անարդար ըլլալուն միշտ բողոքող մնացի, ինծի ներկայացուց 8 Յնվր., 31 Յնվր. և 28 Փետր. 1923 թուականներուն երեք անգամ, ստորագրելու համար հաշուեփակի ստացագիրներ, թէ՛ 1921 առաջին վեցամսեայ հաշուեխուզութեան փոխարէն 30 տկիի և թէ՛ իրեն « արդար հատուցում » 100 ոսկիի փոխարէն, զորս պատրաստ էր վճարելու :

Երեք անգամուն ալ մերժեցի ստորագրել :

Երրորդ անգամուն, 28 Փետր. 1923, Գործադիր ժողովի Դիւանը, մասնաւորապէս Մ. Ղազարոսեան և Տօքթ. Պ. Սերովբեան, կշտամբանքներ ուղղեցին ինծի, բայց ես խոհեմութիւն համարեցի իրենց գործածած լեզուով չի պատասխանել : Մէթր վահան Մալեղեան առաջարկեց դատարան դիմել : Պատասխանեցի թէ՛ պէտք էր նախ Կեդր. վարչ. ժողովին դիմել, և թէ՛ կ'արտօնէր Գործադիր ժողովը, որ ի վերջոյ հաւանութիւն յայտնեց (որովհետեւ իր կողմը չահած էր զայն, ինչպէս յայտնի եղաւ) : Մէթր վ. Մալեղեան, որ հրաժարական տուած էր Ապրիլին մեկնելու և Եւրոպա հաստատուելու համար, և ընդունուած էր իր հրաժարականը թէ՛ տոնադրելու թիւնէ և թէ՛ Ընդհ. Քարաուղարութիւնէ, մէկէ աւելի անգամներ փափաք յայտնեց որ մեկնելէ առաջ կարգադրէ խոգիրս : Կ'ուզէր կարգադրել հետեւեալ կերպով. —

1. — 1921 առաջին վեցամսեայ թոշակս ամբողջովին վճարել տալ, այսինքն զեղջուածը՝ 15 տկի և չի գանձածս՝ 30 տկի, գումար 45 Եգ. տկի :

2. — Իր խմբադրութեամբն իսկ պատրաստել փայլուն վկայագիր մը, բարւոք պաշտօնավարութեանս համար, որ պիտի կրնար ծառայել որպէս հակազդեցութիւն կամ հերքում ինծի վերաբերումներուն դէմ :

Կարելի էր միթէ համարկերալի, երբ անհամեմատ աւելի և անթխտի իրաւունքներ ունէի իրականացուցած և երբ Գործադիր ժողովի ատենադրութեանց արդար արձանագրութիւնք միշտ պիտի հռչակէին թէ ես անպարկեշտ պաշտօնեայ մը եղած եմ : Միթէ այդ-

քան ծանրակշիռ իրողութիւնք կրնային կարգադրուիլ առաջարկուած ճշման միջոցներով : Բացայայտ է թէ ինծի համար անկարելիութիւն էր ընդունիլ, որքան ալ փափաքէի իրաւաստիութեան :

Գործադիր ժողովը 3 Մայիս 1923 ամսաթիւ պաշտօնադրով մը ինծի հաղորդեց թէ իբրեւ անտոկոս աւանդ արձանագրած է իմ անունով այն 100 ոսկին, զոր ինք որոշած է իմ պաշտօնի դադարման առթիւ իբրեւ հատուցում, հաշուական կանոնաւորութեան համար, և թէ՛ այդ գումարը ինծի պիտի վճարուէր ուղած ատեն :

Իբրեւ հաշուեփակ երբեք չէի կրնար դանձել այդ գումարը, ուստի հետեւեալ ստացադիրը ստորագրեցի և ծառայ Ալիի հետ զրկեցի որ վճարեն.—

« Ստացած եմ Հ. Բ. Ը. Միութեան Գործադիր ժողովէն (100) հարիւր Եդ. ոսկի, իր որոշումով պաշտօնիս դադարման առթիւ իբրեւ հատուցում իմ անունով անտոկոս աւանդ արձանագրած գումարը, համաձայն 3 Մայիս 1923 ամսաթիւ և թիւ 21171 ինձ ուղղած պաշտօնագրին, սպասելով հանդերձ Կեդր. Վարչ. Ժողովի վերջնական կանոնադրութեան, որուն մօտ դիմում կատարած եմ այս մասին Գործադիր ժողովի արձանագրութեամբ: Գանիքէ, 5. 5. 923 .

Սեյժոմեան Թ. »

Վերջին անգամ մը եւս պահանջեցին որ իրենց պատրաստած հաշուեփակի ստացադիրը ստորագրեմ : Երբ տեսան որ անդրդուելի կը մնամ, իմ պատրաստած վերի ստացադրիս վերջին մասը ջնջել առաջարկեցին, զոր եւս մերժեցի, և իրենք երեք օր յետոյ յօժարեցան նոյնութեամբ ընդունիլ վերի ստացադիրս և

ինծի չէքով մը վճարել նշանակեալ գումարը :

Գործադիր ժողովի 28 Փետր. 1923 ին յայտնած հաւանութենէն յետոյ, ևս դիմեցի Բարեգործականի վերին իշխանութեան, Բարիլի Կեդր. Վարչ. Ժողովին, 7 Մարտ 1923, 7 Նոյեմբեր 1923 և 7 Փետր. 1924 ամսաթիւ իմ բողոքադիմումներով, որոնց մէջ ամփոփ կերպով պարզեցի ինծի պարտադրել ուղղած բողոքական և նիւթական գրկանքները և պահանջեցի անկողնադրել, անաչառ և իրաւամիտ քննութիւն մը կատարել, ճշմարտութիւնը երեւան բերել և արդարութիւն ընել :

Սնջատարար բարոյական մասէն, որուն հետեւանքով ինծի պատճառուած վատտամբաստութեան համար միշտ պահանջեցի բաւարար և կատարեալ դո՛հացում, ևս պահանջեցի Կեդր. Վարչ. Ժողովին կարգադրութիւնը հասել իմ նիւթական իրաւունքի, զոր ներկայացուցի հետեւեալ կերպով.—

1.— Մէկ տարեկէսը, իբրեւ յաւելումական վարձք աւելի քան տասը տարի անընդհատ պաշտօնավարութեանս փոխարէն, որ կը սկսի 28 Հոկտ. 1912 եւ կը վերջանայ 31 Յունվար 1923, տրամադրութեանը համաձայն պաշտօնէութեան յատուկ ներքին կանոնագրի, որ 6 տարի (1914-1920) ծառայեց անփոփոխ, գումար Ե.Ո. 330 .-

2.— Տասնամեայ արձակուրդներու փոխարէնը, հաշուուած ամսաթիւ չափներուս միջինով, տասը ամսաթիւով, որ կ'ընէ Ե.Ո. 200 .-
Վերածեալ Ե.Ո. 530 .-

Վերածեալ Ե.Ռ. 530 .—

Ծանօթ.— Թէ՛ նախկին կանոնագիրը եւ թէ՛ անոր յաջորդող «Հրահանգ»-ները կրկին վարձք սահմանած են յաւելածական աշխատութեանց, ինչպէս են իմ արձակուրդներս, որ չի տրամադրուեցոն՝ հակառակ իմ քանի՛ քանի պահանջումներուս, եթէ մինչեւ իսկ տարեկան 15 օրի զեղչուն անոնք :

3.— Հաշուետուութեան յատուկ վեցամսեայ թոշակս (1 Յունվար-30 Յունիս 1921) Ե.Ռ. 45 .—

4.— Գահիրէի Մասնաժողովէն ունեցած պահանջներս.—

Սեպտ. ամսաթոշակս՝ Եդ. ոսկի	12.50	
Եռամսեայ մը իրրեւ հատուցում քարտուղարութեան պաշտօնէս հրաժարեցումանս՝ Եդ. ոսկի	37.50	50.—

Համադրումար Եդ. ոսկի	625.—
զեղչուած՝ 8 Մայիսին վճարուածը իրրեւ թերհաշիւ Եդ. ոսկի	100 .—

Մնացորդ պահանջս Եդ. ոսկի 525 .—
հաշուելով առ հարիւր 9 տոկոս մինչեւ կարգադրութեան օրը:

* *

Ես պարտականութիւն նկատեցի նաեւ 10 Յունվար 1924 ամսաթիւ համակով մը գիմել Գործադիր ժողովի և պահանջել լուսաբանութիւն քանի մը խնդրոց մասին, զորս նոյնութեամբ հոս կը դնեմ իրենց շահեկան հանդամանքներուն համար .—

« 1.— Հ. Բ. Ը. Միութեան Գահիրէի Մասնաժողով-

վը իր մօտ ունեցած քարտուղարութեան պաշտօնէս հրաժարեցուց զիս, Պատ. ժողովէդ ստացած պաշտօնագրի մը տրամադրութեան համաձայն, որ Կեդր. Վարչ. ժողովի հաւանութիւնը եւս կը կրէ եղեր: Արդ, կը խնդրեմ որ ինծի հաճիք հաղորդել թէ ինչ է պատճառը այս վերջին հրաժարեցումին, որ, ինչպէս նախորդ հրաժարեցումներս, սեւէ արդարացուցիչ հիմ չունի:

2.— Մասնաժողովը կը մերժէ նաեւ եռամսեայ հատուցումի, պարտադրութեան և բարեւք պաշտօնավարութեան վկայականի իրաւունքս, յայտնելով թէ՛ Գործադիր ժողովդ հաւանած չէ՛ արդէն իսկ հարկ եղած վկայականը տուած և հատուցում ըրած ըլկած վկայականը տուած և հատուցում ըրած ըլկած հաշուեկիտի և տեղեկագրի պատրաստութեան համար տրամադրած աշխատութեանս վարձքը, միակ ամսաթոշակ մը, Սեպտ., որու ամբողջ տեւոյութեան հանապաղօրէն 8-10 ժամ անընդհատ աշխատութիւն ունեցայ Պաշտօնատեղիին մէջ:

Եթէ այս յայտարարութեանց մէջ սեւէ թիւրիմացութիւն չիկայ, անոնք աւելի քան զարմանալի են, ուստի և հարկ է որ Գործադիր ժողովդ հաճի ճշդել զանոնք. զի նախ ինծի վկայական չէ տուած, երկրորդ, 100 ոսկիի վճարումը թերհաշիւ մը միայն է իմ արդար և բանաւոր պահանջներուս գումարին վրայ, զոր 475 Եդ. ոսկիի կը զեղչէ: Անոնց մանրամասնութիւնները ներկայացուցած եմ Կեդր. Վարչ. ժողովի, որ անշուշտ ձեզի կը հաղորդէ: Իսկ Սեպտ. ամսաթոշակիս մերժումը բացայայտ և անորակիւնի անիրաւութիւն մըն է:

3.— Կայ աւելի կարեւորը, եթէ ստոյգ է որ Պատ. ժողովդ այսօր կը նկատէ Բարեգործականի տեղւոյս Կեդրոնն ու Մասնաճիւղը միակ և անբաժան հա-

տատուութիւն մը, ուստի և այլ ըմբռնումով կը մերժէ եռամսեայ հատուցումի պահանջն, 37.50 Ե.Ռ., հակառակ այն իրողութեան թէ Յունական վերջը վերջացած նկատելով կեդրոնի մէջ ունեցած կրկին պաշտօններէ բոլորովին Մամաթովին կը թողուր ինծի հետ համաձայնութեամբ պարագանք քաղաքացիութեան պաշտօնին համար, այն ատեն պէտք է ընդունի միեւնոյն ատեն որ փետրվարէն Սեպտ. վերջ ամսաթիւներէն հաշուելի պիտի ըլլան ըստ առաջնոյն 27.50 Ե.Ռ. ոսկիէն, որոնց գումարը կ'ընէ 220 Ե.Ռ. ոսկի, ուրիշ զեղչելով այդ շրջանի դանձաններս, 80 Ե.Ռ., մնացորդ պահանջն կ'ըլլայ 140 Ե.Ռ. ոսկի, քանի որ այդ ութ ամսուան միջոցին, օգնական կեդրոն տեղափոխուած, աշխատութիւն աւելի քան կրկնապատկուած և եւ բոլորովին առանձին մնացած ըլլալով, օրական 8-10 ժամ աշխատութիւն արամադրեցի, առանց սեւէ յաղաղումի գործերը կանոնաւորութեամբ և արդիւնաւորագէտ յառաջ տանելու համար, ինչպէս կը հաստատեն արձանագրութիւնները և գործօն անդամներու թիւին 500 էն 1000 ի բարձրացումը :

Արդ, փետրվարէն Սեպտ. վերջ ունեցած պաշտօնավարութիւնն կեդրոնէն անշատ և ուղղակի Մամաթովին հետ եղած համաձայնութիւն մը նկատելով, իբր հաշուելի յիշեալին մօտ ունեցած պաշտօնին, եւ պահանջը էի ըստ սովորութեան եռամսեայ մը՝ իբրեւ հատուցում, որ Սեպտ. ամսաթիւներէն հետ կ'ընէ 50 Ե.Ռ. ոսկի միայն, զոր ձեր մերձումը կը բարձրացնէ վերի հաշուին համաձայն 140 Ե.Ռ. ոսկիի :

Ձեզի կը մնայ ուրիշ անդրադառնալ այս խնդրոյն, ճշդել յայտնի հաշուութիւնը և ինծի հաղորդել թէ՛ կրկնէն որը կ'ընդունիք, Բարեգործականի տեղւոյն կեդրոնը և Մամաթովինը կ'առնէ միայն և անպատճառ հաշուարար :

Թէ՛ Մամաթովինը իրաւասու իր համաձայնութեանց մէջ. քանի որ այս վերջինը առանց ձեր արդելքին ինքիքն պարտաւոր կը նկատէր դժուարում ստալու իմ յիշեալ չափաւոր և տրամաբանական պահանջին » :

Իր նոյնքան շահեկան համաձայնութիւն համար հարկ կը զգամ հոս արտադրել 15 Յունական ամսաթիւ պատասխանը նոսե Գործադիր Ժողովին. —

« Ստացանք ձեր 10 Յունական ամսաթիւ նամակը :

Ձեր չօչափած խնդիրներու մասին մեր ամբողջ ընկերքները արդէն իսկ ըստ ձեզի ասկէ առաջ և ոչինչ ունինք աւելցնելիք անոնց վրայ : Կը խնդրենք հետեւաբար որ ժողովս ժամավաճառ չընէք նոր դիմումներով » :

Պարզ է թէ այս պաշտօնագիրը ուղղակի համաձայնութեան մը ամէն հաւանականութիւն կը բառնար և զիս կը պարտաւորէր ափ առնել երկրին դատարաններուն դուռը, ինչ որ սակայն ինծի համար այդ պահուն անկարելիութիւն մըն էր՝ հարկեցուցիչ ծախքերը տրամադրելու վիճակին մէջ չի գտնուելուս և այլ պատճառներով :

Ուստի տպահաւաքեալ զրկեցի հետեւեալ նամակը 4 Փետր. 1924 ամսաթիւ, թ. 143, ուղղուած Գործադիր Ժողովի ատենապետին. —

« Ստացայ ձեր 15 Յունական ամսաթիւ պաշտօնագիրը, որ իմ 10 Յունական ամսաթիւ նամակին չօչափած խնդիրներէն ոչ մէկին պատասխան կը պարունակէ, ընդհակառակը այլեւս ձեզի սովորական դարձած մը կը խնդրէ « ժողովդ ժամավաճառ չընել նոր դիմումներով » :

« Շատ լաւ : Թէեւ այժմ անկարող, բայց երբ հետաքրտար լինի ինձ, ձեր ինծի պարտադրած հարկադրութեան »

թիւնն սակ, պիտի ձեռնարկեմ օրինական ամէն միջոց-
ներով պաշտպանել իրաւունքս: Իմ այդ ձեռնարկիւ
առաջ բերելիք հետեւանքներուն բովանդակ պատաս-
խանատուութիւնը պիտի պատկանի Պատկ. Ժողովիդ: Բանի
որ ես այդ նախատեսութիւններով էր որ միջոց-
անկացի իրաւախոհութեամբ կարգադրուած տեսնել
այս խնդիրը, զոր սակայն դուք մերժելով մերժեցիք» և
Խնդրոյն ստացած այս վերջին հանդամանքը ո՛չ
միայն Կեդր. Վարչ. Ժողովի ուղղած 7 Փետր. 1924
ամսութիւ վերջին բողոքագրիս մէջ ամփոփ կերպով
պարզեցի, այլ նաև որոշապէս գրեցի թէ՛ ինք եւս պա-
տասխանատու էր բովանդակ հետեւանքներուն համար, զի
ևս ի՛ր հրաւերով պաշտօնի կոչուած էի Պոլիտէն, ի՛ր
որոշումով պաշտօնավարութիւն ունեցած էի և 1920 ի
վերջ տեղի ունեցած իմ անուանարկութիւնս ի՛ր իսկ
Վարչութեան օրովն էր, զի Գործադիր Ժողովը մարմին
առաւ և Կեդր. Վարչ. Ժողովը վերջնապէս Բարեղ
հաստատուեցաւ 1921 Մայիսի 15-ը հանուր Ժողովի որո-
շումով միայն, մինչդեռ Խնդրոյն բուն հեղինակները
առաջին Կեդր. Վարչ. Ժողովի Գահիրէի անդամները
և՛ ինք, որոնց յետոյ եկան միանալ և գործակցել նոր
անդամներ և կազմել Գործադիր Ժողովը:

Անո՛ր թէ որպիսի հանդամանքներու մէջ ես պարտա-
ւորուեցայ Բարձր Դատարանիդ վերին հեղինակութեանն
ու խնամութեանը յանձնել դատու, խնդրելով ոչ ուրիշ
բան, բայց եթէ խղճամիտ և անուշառ արդարադատու-
թիւն, որովհետեւ՝

1. — Միթէ՞ հանրային հաստատութեան մը վա-
րիչներուն, ըստ որում ձերի կ'աշխատան, բոլոր
որոշումները վաւերական և անքննելի են:

2. — Միթէ՞ հանրային հաստատութեանց պաշ-

տօնեաները, երբ իրենց զրկանք և անիրաւ-
ութիւն եղած է և իրենք այդ բանին համոզ-
ուած են, կուրօրէն պէտք է համակերպութիւն
ցոյց տան, ըստ որում ամսաթիւի կը ստա-
նան, և՛ բողոքելու կամ իրենց իրաւունքնե-
րը պաշտպանելու իրաւունք չունին:

3. — Բացառուած պայմաններու մէջ իմ ա-
րարքս կարելի՞ է անհաւատարմութիւն, դեդ-
ծում, խտրում, գողութիւն, պարտադանցու-
թիւն եւն. նկատել:

4. — Եթէ ոչ, եթէ ասանցմէ ոչ մէկը չէ, ինչ
պէս բացայայտ կը տեսնուի, իբր այն ինձի հար-
կադրուած զրկանքներուն և անուանարկու-
թեան փոխարինումը Բարեղործականի վարիչ-
ներուն անշնամեղելի պարտապահութիւնը չէ:

5. — Իմ վատահամբաւութիւնս արձանագրուած
է Գործադիր Ժողովի որոշումներու յատուկ
տոմարին և անշուշտ նաև նամակներու ընդօ-
րինակութեան յատուկ ամսարներուն մէջ-
պէ՛տք է որ այդ արձանագրութիւնները մնան
և պատմեն ամէնուն թէ՛ ես անպարկեշտ պաշ-
տօնակա մը եղած եմ:

6. — Կեդր. Վարչ. Ժողով, Գործադիր Ժողով և
Գահիրէի Մասնաժողով պարտաւոր չեն իւրա-
քանչիւրն իրեն ինկած բաժնին համար ինձի
յանձնել բարեղը պաշտօնավարութեան և պար-
տադրեթութեան վկայադիր:

Անուատիկ ասոնք են այն գլխաւոր պահանջներս,
որոնց համար կը դիմեմ Բարձր Դատարանիդ, որպէս-
զի արդարութեան լոյսին տակ հաճի իրականացնել
զանանք և ընդունիլ իմ խորին երախտագրութիւնս:

Մնամ Ձերդ խոնարհ ծառայ

Սեւոնքեան Թովմատ

Նախորդ Դիւանապետ Հ.Բ.Ը.Մ.Կ.Վ.Ժ. Ի

Վ Ե Ր Զ Ա Ր Ա Ն

1924 — 1930

Այն տասն և մէկ անձնաւորութիւնները, որոնց խորհրդապահական նախաքննութեանը ենթարկեցի յաջորդաբար սոյն բողոքագրիս բնագիրը, կը կազմէն երկու փաստաբան, մէկ բրոֆէսէօր, եօթը յայտնի մշտաւորական և հրապարակագիրներ և մէկ ապահովագրական կազմակերպիչ :

Բացի այս վերջինէն, որուն ժխտական արտա-յայտութիւնները զարմանքս գրաւեցին՝ որովհետեւ զինք անկողնակալ մէկը ճանչցեր էի, նոյնպէս և յայտնի մտաւորականի մը (Syndic Expert) յարգելի պատճառով չեզոք մնալու պարագայէն, միաները բոլորն ալ ինծի թեր արտայայտուեցան և զարմանք յայտնեցին որ Բարեգործականի վարիչները կարող չեն եղած բարւոք լուծում մը տալ խնդրոյն : Բայց և այնպէս համաձայն չի գտնուեցան որ ևս դատի ձեռնորդեմ . ոչ թէ որովհետեւ իրաւունքը իմ կողմն չէ, ոչ երբեք, այլ որովհետեւ, ըսին, Բարեգործականը ուժ կը ներկայացնէ, իրաւունքը միշտ ստորադասուած է ուժին, որ տիրապետած է յայտնի և այնպէս ալ կը շարունակէ : Հաստատելով հանդերձ որոշ չափով ճշմարտութիւն

Նոր տարի, կը խորհիմ, եթէ բոլոր իրաւատէրները բազմաթիւ ձայն չի բարձրացնէին, դատի չդիմէին, ո՞չ ապա-քէն այդու քիչ մ'աւելի զօրացուցած պիտի ըլլային ուժի տիրապետութիւնը և քաջալերած իրաւունքի ան-տեսումը և թէ՛ ամէն իրաւատէր պաշտպանելով իր ի-րաւունքը պաշտպանած պիտի չըլլա՞ր չափով մը նաեւ ուրիշներունը : Հետեւաբար այս ուղիով եւեթ կարելի է յաղթահարել ուժը և անիրաւութիւնը :

Առաջնորդուած այս սկզբունքէն ևս կը դիմեմ նաեւ Բարեգործականի ժե. Ընդհանուր Ժողովի, 7 Նոյ. 1924 ամսաթիւ զբովս և 4 Դեկտ. 1924 ամսաթիւ հետ-գրովս, որոնց ստացած պատասխանն ևս կ'ըլլայ համի-մաստ Գործադիրի տուած պատասխանին :

Արդարեւ, Գահիրէի Գործադիր Ժողովի տոննադե-սը 27 Փետր. 1925 ամսաթիւ երկտողով մը ինծի կը հաղորդէ հետեւեալ պատճէնը, որուն բնագիրը, 12 Փետր. 1925 ամսաթիւ, Բարիդի Կեդր. Վարչ. Ժողովի կողմէ ուղղուած է Գահիրէի Գործադիր Ժողովին և որուն բո-վանդակութիւնը բոլոր առ բոլոր հետեւեալն է. —

« Տիար Թ. Սեւջոնքեան նամակ և հեռագիր մը ուղ-ղած էր վերջին Ընդհանուր Ժողովին, որ առանց գանձի-նկատի առնելու, յղած էր Ժողովիս, առ ի քննութիւն (*) :

Ժողովս, նկատելով որ սոյն խնդիրը արդէն քննուած (քննուած Ս.Թ.) և որոշման մը յանգած է, մերժեց Տ. Սեւջոնքեանի նամակն ու հեռագիրը վերադարձնելու իրաւունքին : Հետեւաբար կը խնդրենք ձեզմէ որ հաճեք յայտնել Տ. Սեւջոնքեանի թէ Ժողովիս համար իր խնդիրը վերջնականապէս փակուած է եւ ապագային իրեն կողմանէ ներկայացուած ոեւէ խնդրանք անհե-տ

(*) Ստորագծումներ իմն են : Ս.Թ.

ւանք և ունէ նամակ անպատասխանի պիտի մնան:
(ստորագր.) Գ. Սինապեան »

Եւ փառք յաւիտեանս ամէն :

Այս պատասխանը սիրտս կ'արիւնէ : Անտ' համար որ « խնդիրը վերջնականացէս փակուած է (Գործադիրէն մինչեւ Կեդրոն, այս անգամ մինչեւ իսկ ի դէմս Ընդհանուր ժողովի) և ասպազային իմ կողմէ ներկայացուած ունէ խնդրանք սահմանափակ և ունէ նամակ անպատասխանի պիտի մնան, ո՛հ, ոչ, հազար անգամ ոչ. որովհետեւ եթէ ունենայի իրաւունքիս արդարութեանը մասին դողն երկրայանք՝ առաջին օրէն պիտի հրաժարէի ունէ դիմում կատարելէ : Իսկ այդ իրաւունքը ա՛յնքան յոտով է և որոշ, ա՛յնքան բանաւոր է և արդար, որ ո՛չ մի ժամանակ չի փակուիր, չէ կարելի փակել՝ ցորքան չէ գոհացուած, ցորքան իր արդար լուծումը չէ գտած և այդ իրաւունքին տէրը ինքզինք պարտուոր կը դրայ պաշտպանել զայն իր բոլոր ուժով, իր բոլոր միջոցներով՝ ցորքան կը չնչէ. իսկ երբ դադրի իսկ իր շունչը և իր մարմինն ալ գերեզման դրուի, սակաւին դարձեալ իր հոգին կուգայ իր իրաւունքը, իր պահանջը, իր բողոքը լուռ ու մունջ դուռ ըլլոր անիրաւոյներուն խղճին ու սրտին և ա՛յն ատեն միայն կը դադրի հետապնդելէ՝ երբ տիրոջը կամ յաջորդներուն կը վերադարձուի իրաւունքը, երբ արդարութիւն կ'ըլլայ :

Իմ սիրտս կ'արիւնի անտ' համար միայն որ, Բաբեգործականի վարիչները չեղած են ուղեգրիծէն որ իրենց համար սահմանուած է, և երբ ա՛յնքան ճգնիմ, տնչան խնդիր մը կարող չեն եղած կամ ուղած ողջմըտութեամբ քննել և արդարութեամբ լուծել ինչպէս պիտի կրնան արժանաւորապէս վարել այդ հոյակապ

հաստատութեան բաղմապահանջ դործերը, զորս իրենց ուսերուն վրայ առած են և կը կրեն :

Մի միակ մարդ, ճշմարտասէր, կարիճ աղամա՛րդ ալ չի գտնուեցաւ իրենց շարքերուն մէջ որ ծառայար՝ կիրքով ; հաշիւով, քէնով, վրէժխնդրութեամբ, դիմաւորուած ունէ խնդրոյ առթիւ և հակադդեմով այդ ոգիին՝ պարտաւորցնէր լսել բանականութեան, ողջմտութեան, ճշմարտութեան ձայնը և ըստ այնմ՝ խղճամիտ և արդար որոշումներու առաջնորդէր :

Պ. Գ. Սինապեանի նամակն իսկ, որ գրուած է Բարեկի Կեդր. Վարչ. ժողովին կողմէ՝ հակասութիւն և խեղաթիւրում կը ներկայացնէ :

Ինչպէս նկատի առած չըլլար ժե. Ընդհանուր ժողովը իմ նամակս ու հեռագիրս՝ երբ զանոնք կը յղէ Կեդր. Վարչ. ժողովի « առ ի քննութիւն » : Հակասութիւն ուրեմն :

Երբ Ընդհանուր ժողովը խնդիր մը « առ ի քննութիւն » (Պ. Գ. Սինապեանի իսկ բառերով) Կեդր. Վարչ. ժողովի կը յղէ, այս վերջինը իրաւունք ունի՝ զայն մերժելու, քաղելու, ըսելով որ « արդէն քննուած և որոշման մը յանգած է » :

Ե՛վ է քննած, ո՛վ է որոշած : Գահիրէի Գործադիրը, անոր նշանակած Յանձնաժողովը, Կեդր. Վարչ. ժողովը : Մինչեւ հոս խնդրոյն ամիսովումը բաւական լուսարանեց կը կարծեմ անոնց այս խնդրոյն մէջ ներկայացուցած հանգամանքը և տուեալ կարգախօսի մը համաձայն առնուած որոշումներու բնոյթը և արժէքը, որոնք եթէ բաւական պիտի նկատուէին՝ ինչո՞ւ ուրեմն Ընդհանուր ժողովը « առ ի քննութիւն յղէր խնդիրը » Կեդր. Վարչ. ժողովի :

Երկու աղնուական անձնաւորութիւններու սրակասը

— միտն՝ վախճանամար և միւսին ի խոր ծերութեանն ման-
շտամանութեանց հետեւելու անբաւականութեամբ — որ-
քան, որքան զգալի է:

Անոնց չուրք, միակ բառը կը բաւէր արդիւիւյս
ունէ՛ սոյթաբուժ և պահելու ուղեգիրք անաղարտ և
անխախտ:

Բացի ցոյս վայր յիշատակութեանէն ևս յգեր
և՛ ապահովագրեալ մի զեկուցադիր, 17 Յնվր. 1926
ամսութիւն, թէ՛ Կեդր. վարչ. ժողովի՝ Բարիզ, և թէ՛
Պարծադիր ժողովի Գահիրէ, հետեւեալ եզրակացութիւն
ներով: Ներկայիս կը յայտարարեմ թէ.—

1.— Բարեգործականի վարիչները տունուսոյն պար-
տաւոր են հրապարակային խղճամիտ և ճշգրիտ զե-
կուցում մը կատարել, վերը յիշատակուած անցքե-
րու մասին, լուստրանելու համար տասնեակ հազարաւոր
անդամները և հանրութիւնը հաւատարապէս, և զիս ի-
րապէս ընել միաժամանակ իրենց զեկուցումներուն, որ-
պէս զի ի վիճակի ըլլամ ճշգրտմ կատարել ի հարկին:

2.— Եւ կամ պարտաւոր են խնդրոյն մանրակրկիտ
քննութիւնը յանձնել Քննիչ Մարմնի մը, իրենց և իմ
կողմէ հաւատարապէս ընտրուած 2 ական անձերէ, որոնք
Բարեգործականի և իմ հաւանութեամբ կ'ընտրեն 5-րդ անձ
մը՝ իրրնախազան, քանի մը օրուան ընթացքին կը կատա-
րեն այդ աշխատութիւնը խղճամտօրէն, կը գոյացնեն իրենց
համալուծը և եզրակացութիւնները կը հրատարակուին
և թէ՛ երբեք կողմերէն մին կամ միւսը չուզէ համա-
կերպել:

3.— Իսկ եթէ այս երկու առաջարկները ևս մեր-
ժին, այն ատեն հաստատուած պիտի ըլլան թէ՛ ինծի
հանդէպ իրենք ոչ թէ՛ միայն խղճամիտ, անկեղծ և
շիտակ վերաբերում մը չեն ունեցած, ինչպէս կը պա-
հանջէ հանրօգուտ հաստատութեան մը վարիչի ամէն

աղաչան, այլ նաեւ զրպարտած են զիս վատարար, նեն-
գիւմտօրէն յերկրելով անդոյ պատմութիւն մը և զիս
հնթարկելով բարոյական և նիւթական ծանրադոյն կա-
յունաներու, որոնց հատուցումը իրաւունք պիտի ունե-
լիւմ պահանջելու օրէնքի ուժով:

Ինչպէս կը տեսնուի, միշտ հետամտեր եմ լռիկ
մեղիկ խնդրոյն լուծումը ձեռք բերել, որպէս զի յետոյ
խղճանդելու սեւէ պատճառ չունենամ, երբ հարկադ-
րուիմ խնդիրը հրապարակել:

Այդ մտահոգութեամբ կողմնակի միջոցներ ալ փոր-
ձեր եմ, զիմիկով Ամերիկայի Ընդհ. տնօրէն Մէթր վ.
Քիւրքէնանի՝ վեց էջնոց գրութեամբ մը՝ 9 Սեպտ. 1926
ամսութիւն, ինչպէս նաեւ ներկայիս « Սպաղայ » ի խըմ-
բագրուակու և Ռամի. Ազատ. Կուսակցութեան Կեդր.
վարչութեան Ընդհ. Բարոսկար ընկիր Սրտակ Գար-
բինանի երեք էջնոց գրութեամբ մը՝ 27 Սեպտ. 1926
ամսութիւն:

Կ'անգիտանամ թէ անոնք 1926 ի Ընդհ. ժողովի
գլխուն ու ներքը սեւէ գործոն զեր կատարել փորձե-
ցին թէ ոչ, և եւ կամ եթէ երբեք քաջութիւնը ունեցան
որտի եւ խղճի պարտականութիւն մը կատարելու՝ արդ-
եօք ինչ արդիւնք կըցան ձեռք բերել, որովհետեւ այդ
մասին սեւէ տեղեկութիւն չեմ ստացած:

Այնու ամենայնիւ, ինչ որ ալ եղած ըլլան Բարեգոր-
ծականի վարիչներուն անցեալի եւ այժմու տրամադրու-
թիւնները, գործելու կերպերը և բռնելիք զիրքը
մտանաւորապէս այս խնդրոյն վերաբերութեամբ, որ
կըցան իւր չափանիշ ծառայել անոնց ընդհանուր դար-
ձելակերպի, ևս երբեք չեմ կուսկածած իմ իրաւանց
աղաչանները, ոչ ալ երբեք հաւատացած եմ թէ ա-
նոնք կրնան խալաւ կորսուած նկատուիլ՝ Բարեգործա-

կանի պէս հաստատութեան մը կողմէ : Ուշ կամ կանաչա-
բարեկամութեամբ կամ դատարանի միջոցաւ , բայց
անհրկապօրէն այս խնդիրը պիտի վերահասուի , վերա-
քննուի եւ իր բոլոր արդար լուծումին պիտի ար-
ժանանայ : Այլապէս թուրքական յայտերնս կտրել հարկ
պիտի ըլլար հանրային ամէն հաստատութեանց վարիչ-
ներէն , ինչ որ երեւակայել իսկ կարելի չէ :

Կուգայ ժամանակ երբ նոր դէմքեր կ'անցնին գործի
գլուխ , գործունէութեանց ուղղութիւնը կը բարեկա-
խեն եւ կ'ունենան անդրադարձում անցեալի սխալներու
ու դանձաւ արդարեւ հետամտութիւնը կ'ունենան :
Որովհետեւ Բարեգործականի հիմնադրութենէն մինչեւ
իր վերահաս մահը՝ աւելի քան քսան տարիներ անոր
հաշուէն չէր , ոչր . Էտկար Փափազեան , քննեց այս
խնդիրը 9 Սեպ . 1923 ի Կիրակի օրը , իր քննարկին Տ.
Յովսէփ Սինանեանի բնակարանին մէջ և ներկայութեան
աւելի քան երկու ժամէ աւելի ժամանակ , հարցաքն-
նեց , փոխանակուած գրութիւնները կարդաց և ահա
թէ ի վերջոյ ինչ եզրակացութիւններու յանգեցաւ .

« 1.— Վատամբարաւութեան խնդիր գոյութիւն
չունի , քանի որ ձեզի ուրիշ պաշտօններ յանձնուած են
և այնքան անկարեւոր նկատուած է խնդիրը , որ ցոյ-
սօր ոչինչ ըսուած է ինծի անոր մասին , ըսել է թէ
հարկ չէ տեսնուած իսկ :

2.— Ես միշտ պատրաստ եմ ձեզի տալու ձեր խըզ-
ձամբոտ և պարկեշտ պաշտօնավարութիւնը հաստատող
վկայական մը :

3.— Իրաւունք ունիք ստանալու իբրեւ հաւա-
քում ձեր թերակալ գանձած 100 , ինչպէս նաեւ գեղ-
ջուած 15 ոսկիէն գտն . նուազագոյն 200 ոսկի եւս :

4.— Կը ներկայացնէք տարեվճար մը հաստատումի

և արձակուրդի ձեր իրաւունքները մանրամասնող հա-
շուեցոյց մը , գեղջելով 100 ոսկին և ցոյց տալով ձեր
մնացորդ պահանջը , զոր եթէ բարեկամաբար չի կար-
գադրեն , ինչ որ չեմ յուսար , կրնաք գիմել *Tribu-*
nal mixte և ստանալ ձեր իրաւունքը :

5.— Անջատարար կրնաք պահանջել Մասնաժողո-
վի քարտուղարութենէ հրաժարեցումի հատուցում մէկ
եռամսեայ և ձեր Սեպտ . ամսաթուակը :

6.— Կեդր . Վարչ . Ժողովի մասին գրած ձեր հա-
մակին մէջ ձեզ դատապարտող պարագայ չեմ տեսներ :

7.— Գողութեան , խորումի , գեղձումի պարագայ
գոյութիւն չունի , այլ պարզ թերացում մըն է եղածը ,
որ կանխաւ գանձապետին չէք իմացուցած թէ կանխա-
վըճարի մը պէտք ունիք , ինչ որ ապահովապէս պիտի
չի մերժուէր :

8.— Եւ արդէն Գեկտի սկիզբը դրամարկղը յանձ-
նած էք ստանց ուսէ պարտք ձգելու , ինչ որ կ'ապա-
ցուցանէ ձեր կանխադոյն յայտարարութեանց ճշմարտու-
թիւնը և ձեզ զերծ կը կացուցանէ ամէն մեղադրանքէ » :

Ողբացեալ հաշուէ քննիչին անվիճելի ձեռնհասու-
թիւնն ու կարողութիւնը Գահիրէի կնոն Դատարաննե-
րուն ու Զուրի Ընկ . պէս կարեւոր հաստատութեանց ու
դրամատուններու մօտ հանրածանօթ ըլլալով , հարկ չեմ
տեսներ ըստ մը իսկ ըսել իր անվիճելի հեղինակութեան
մասին :

Իր առաջին եզրակացութիւնը սակայն , վատամբ-
արաւութեան մասին , հիմնովին կը տարբերի իմիշտ և
զիս տարնամողելու չի գօրեր , ոչ իսկ այսօր , եթ տա-
րիներ յետոյ , ուր խոցոտուած սիրտս նոյնքան ուժգնո-
րէն կը կոտուայ որքան առաջին օրերը :

Այնու ամենայնիւ , իմ կողմէ Բարեգործականի
Վարիչներուն իրեւ վերջին պատենութիւն մը , իրա-
ւունքներս ճանչնալու և փոխարինելու , կը տրամադրեմ
մինչեւ Յունիս ամսոյ վերջը ժամանակ , ինծի վերապահե-
լով դատարան գիմելու անվիճելի ազատութիւնս՝ այս
նուհետեւ :

ԹԵԼԱԿՐԱՆՔ

1.— Հայկ. Բարեգ. Բնդն. Միութիւնը Նորին Վսե-
մութիւն Պօղոս Փաշա Նուպարի և իր գործակից-
ներուն ազգին նուիրած Մեծ Աւանդն է, անոնց յի-
շատակի կոթողը, զոր պէտք է նկատել երկնային
պարգեւ մը Հայութեան, որպէս սպեղանի քառորդ
դարէ ի վեր անոր կրած խորունկ վէրքերուն և ախ-
ժարար անոր թշուառներուն, որբերուն և ամէն կար-
գի տառապելներուն, ինչպէս նաեւ հօրազոյն ազ-
գակ ազգային վերածնութեան և Հայրենիքի վերաշի-
նութեան :

Ամէն Հայ ինքզինք պարտաւոր պէտք է գլխայ իր
յարգանքի տուրքը բնծայարկերէլ անոր և արժանաւո-
քութիւնը հաստատել :

Ապացուցանելու ո՛չ մէկ կարիք կայ Հայուն բա-
բեկութիւնը, գթասիրութիւնը և այրասիրութիւնը :
Համաշխարհային վիճակագրութիւն մը առաջին դիժե-
րուն վրայ պիտի հաստատէր ապահովապէս Հայութիւնը,
և թէ ոչ առաջին :

Անոր առաւելագոյն օժանդակութիւնը տակաւին
հանդէս չէ եկած, որովհետեւ զայն առինքնող ուժը
նոյնպէս հանդէս չէ եկած :

Բարեգործականի Վարիչները ամէն կարելիութիւն
ունին, եթէ ուզեն, իրականացնելու թէ՛ մէկը և թէ՛
միւսը :

Այս ուղղութեամբ ամէն աշխատանք ապահովու-
պէս պիտի արդիւնաւորուի այն համեմատութեամբ որ-

քնդհատուած տեղի չունենայ և մեթոտիկ ու յարառեւ,
գործունէութիւն մը ապահովուի :

2.— Վարիչներ, պատեօնեաներ, գործիչներ. — Ասոնց
համագործակցութիւնը, համախոհ և ներդաշնակ գոր-
ծունէութիւնը ապահովուելուն կապուած է մեծագոյն
յաջողութիւնը :

Պաշտօնեաները նոյնքան օգտակարութիւն ունին
արքան վարիչները, անոնց եղբայրակցութիւնը կ'ամ-
րացնէ Միութեան հիմքը, բնդհակառակը ամենադժոյճ
խախտը, հրամայողի և հրամայուողի կերպերը, Վա-
րիչներէն դէպի պաշտօնեաները արճամարմանքի հնչին
նշան մը կը խախտեն, կը ցնցեն ամենաամուր հիմքը
խիլ : Փոխադարձ յարգանքի, գիրտար լրացնող շնա-
բար աշխատանքի, արտեռանդն և բոլորանուէր գոր-
ծակցութեան անհրաժեշտութիւնը ամէն մարդի մէջ՝ ոչ
մէկ տեղ այնքան հրամայական պահանջ է որչափ՝ Հ. Բ.
Բ. Միութեան մէջ :

Գործիչները պէտք է գգոյշ ըլլան աւելորդարա-
նութենէ, եղածներուն հետ չեղածներն ալ թուելէ
և կամ ըլլալիքները իրեն եղած լինցած ներկա-
յացնելէ : Այսպիսի ծանօթացում մը կամ բրօքու-
կանտ մը վնասակար է Բարեգործականին, որ երբեք
պէտք չունի սնամէջ, անզոյ և իրականութեան անհա-
մարտաստիան և կամ պէտքէն աւելի բեկլամի : Որչափ
ալ միամիտ ըլլան մարդիկ, ուչ կամ կանուխ կը հասկը-
նան տարբերութիւնը իրենց ըստածներուն և առաջիւ-
գործադրութեանը և այդ վայրկեանէն իսկ վերադա-
նութիւնը և կատարածը բոյն կը դնեն իրենց մտքին մէջ,
զորս հակադդել և առիւտ առաջ եկած ուժացումներն ու,
հեռացումները դարմանել չափազանց դժուար կ'ըլլայ ծ)
և թէ ոչ անկարելի :

Բարեգործականը պէտք է ըլլայ, եթէ չէ տակաւին-
դպրոց մը բոլոր անդամներուն, Մասնաժողովներուն,
Քանձաժողովներուն, գործիչներուն, պաշտօնականներուն
և Վարիչներուն համար միանգամայն, եթէ ոչ կատար-
եալ գոնէ մերձաւոր սասիճանի վրայ, ուր ամէն ոք ու-
սուցանէ և ուսանի, ներշնչէ և ներշնչուի, դարձնէ ու
գարբնուի համապատասխան, մեթոտիկ աշխատութեան,
ճշմարիտ գթասիրութեան և զոհաբերութեան մարդին
մէջ այնպէս մը, որ անոր ամէն մէկ պարզ անդամը տո-
գորուի և թրծուի միեւնոյն ամուր և անխախտ համոզու-
մով և իր կարգին դառնայ անպաշտօն գործիչ իր շրջանա-
կին մէջ, տարածելու նպատակին վսեմութիւնը, գրաւելու
օիրակը և անդամ արձանագրելու, ինչպէս նաև կա-
րենայ մի օր ձեռնհասօրէն վարելու գործերը, երբ չար-
քերէն ընտրուի կամ կոշուի պատասխանատու մարմին-
ներու անդամակցութեան և կամ պաշտօնի:

3. — Կազմակերպական. — Ոչ մէկ հաստատութիւն
քան Բարեգործականը ինք, Կեդրոնէն մինչև յետին
Մասնաճիւղը, կրնայ հասնել իրեն պէտք եղած մար-
դիկը, վարելու, գործելու և տարածելու տեսակէտով:

Իր շարքերուն մէջ, կրթական և այլ հաստատու-
թիւններուն մէջ, դժուար չէ տեսնել ընդունակու-
թիւններ, կատարել ընտրանք, մարդիկ կարիքներու
համապատասխան ուղղութեամբ, ի հարկին մասնագի-
տական հաստատութեանց մէջ տեղաւորել որոշ շրջան-
ներով՝ մինչև որ լաւ մը հաստատան և յետոյ թել
իւրաքանչիւրը որոշ աշխատութեանց՝ որպէս առաք-
եալները Հ. Բ. Ը. Միութեան, իր Կեդրոնին մէջ իսկ
ժամանակ մը գործնական փորձառութեան մէջ մարդե-
լէ վերջ:

Անոնք մէկ ուղղութեամբ պիտի գործեն, միօրի-

նակ գրութիւն պիտի հաստատեն բոլոր Մասնաճիւղնե-
րուն մէջ, ուր պիտի հանգիստանան նաև լաւագոյն
քրդականախոյններ և հրահանգիչներ:

Բարեգործականը մինչև այսօր, քառորդ դարու
շրջանին, արդէն իսկ հասցուցած ըլլալու էր զոնոնք,
մասնաւոր իր որբանոցներուն ընտրանքներէն և ցայ-
տօր աշխատացուցած թոշակաւոր կամ անթոշակ պաշ-
տօնականներու շարքերէն, փոխանակ մարդու պակասէն
զանգուտելու: Այսօր ուշ չէ դարձնալ, ունի շատ կա-
րելիութիւններ, եթէ ուղէ հասցնել իրեն պէտք եղած
մարդիկը՝ իրեն վարիչ, պաշտօնայ և գործիչ:

Կեդր. Վարչ. Ժողովներ իրենց կողքին անհրաժեշտ
է ար ունենան երկու օժանդակ մարմիններ, մինչև
է ար ունենան երկու օժանդակ մարմիններ, մինչև
այսօր Երազիր-Կանոնագրին մէջ ոչ նախատեսուած և
աչ ալ գործադրուած: Անոնք պիտի ունենան աշխա-
տութեան հետեւեալ բաժանումները. — Մէկը պիտի
թափէ իր բոլոր ճիշդ ընդհանուր հասոյթը տեղեկելու
համար, իսկ միւսը ընդհանուր հասոյթները իմաստու-
թեամբ, անտեսողութեան բուն նպատակին յատկացնե-
լու և յատկացումները եւս խղճութենէն ու կարելի բը-
ժանդակութեամբ և հաւատարմօրէն գործադրելու կամ
գործադրել տալու համար:

Անոնք ուրոյն մարդեր են և կը պահանջեն ուրոյն
կանոնք և գործունէութիւն:

Այսպէս կազմուած կրկին կարեւոր մարմինները
Կեդր. Վարչութեան տալիս են անոր վերին հեղինա-
կութեան տակ ու խորհրդակցական գործակցութեամբ,
լայց բոլորովին ազատ կաշկանդիչ կապանքներէ և
միջամտող տղեկցութիւններէ, պիտի կրնան տալ Բա-
րեգործականին այնպիսի գարկ մը որ յոյժ պատուաբեր
և արդիւնաւոր միանգամայն պիտի ըլլայ:

Հաստատուածք տառչին մարմինը իր գործունէ-
ութիւնը պիտի տարածէ բոլոր Մասնատնակներուն և ա-
ռէն անոնի սակ նպատատուածք մարմիններու վրայ -
գործա պիտի տեղծէ ի հարկին չի գտնուած անգործ և
պիտի քաջարեմ գործակցութիւնները:

Իսկ միւս Տնտեսական Մարմինը իր աշխատանքն
աշխատանքներէ բոլոր հաստատութիւնները, իր իրաւասութեան
և մանրախոյզ քննութեան ու հակակշիւն պիտի եւ-
թարկէ նպատատուածք բոլոր Մարմիններն ու պաշտոն-
ները և ոչ մի ծախք կամ նպատակ պիտի չի թոյլա-
տրէ՝ ստանց կանխու համոզում գոյացնելու անոնց ար-
գարացիութեանը:

Կեդր. Վարչ. Ժողովը միանգամայն պէտք է հրա-
ժարի իր Կեդրոնին և Ներքին Ծրվանային Վարչու-
թեան մօտ գտնուող Մասնատնակները նշանակողի պաշ-
տոնի կոչելու ցայսօր կիրարկուած ոչ-օգտակար դրու-
թեանէն և նոյն քաղաքներու անդամները եւս օժտէ մը-
նացեալ ընդհանուր Մասնատնակներու իրենց Մասնատն-
ակները ընտրելու իրաւունքով: Ղի այն մասովախու-
թիւնը որ գոյութիւն ունէր սկզբնական շրջանին նե-
րկի չէ այնու:

« Սիրէ քու ընկերդ քու անձիդ պէս և ինչ
որ կուզես որ մարդիկ քեզի ընեն՝ դուս ալ անոնց պէս
պէս ըրէ » :

Այս աստուածային պատգամը կը հաստատէ թէ
Բարեգործութիւնը է միանգամայն աստուածային պատ-
գամ մը:

Այդ պատգամը պէտք է տիրող ոգին ըլլայ Բա-
րեգործականի ընդհանուր գործունէութեան մէջ, որուն
ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ գործադրութիւնը պիտի տարացնէ Բա-
րեգործականի հիմունքը և ամէն Հոյ իրեն համար Պատ-
գայ Վկայական մը պիտի նկատէ անգամ ըլլալը աշխ-
ատանքին մեծագոյն կողմակերպութեան:

ՀՀ Ազգային գրադարան

43. 263

ԱՋԳԻՆ ԿԱՐԻՉՆԵՐԸ Ա. ՄԱՍ (Սպառած)

Printed by "Saḥag-Mesrob"

25, Sh. Tewfik, Cairo, Egypt